КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

Масса я мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

ШОАТТА, 16 МАРТ, 1968 шу. № 33 (4813). Мах 2 кап.

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически партий Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхечуьра Советан Министрий Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДУЬЙЛА

Пхе шера план — ханал хьалха!

В. И. Ленин ваь 100 шу дизара накъадолхаш

XXIII-чу съезда кIорагIиса прокат-завода дикача гIуллакхашна йовзаш а № 8-10 болча установка коммунистически къинхьегама коллектив.

1967-ча шера хьалхарчу а шолгIачу а ах шера ЕрригсоюзниI къайлалахь толамаш шолагIа моттигаш яьхар цуьнан коллективо, хIаьта цуьнан шолгIа а цкъашна эзар сом премия а елар.

Цхьа тоьлам бе дага бац прокатчикашна. Пятилетна хьалхалгIина шера план 11-чу ноябрь тIаккхачалц хьа кхочашбе дерхI бар, хIаьта ерригача пятилетна планна совгIа массехк эзалон сийрда нефтепродуктиш арахецаргья.

Установка начальника Чупрун Виктор Петровича дуьх. Къинхьегама дика къахьегарна белгалбаьлла операторан Мошенко Михаил, Губарев Виктор, оператора гIоьнча Лозовская Галина, къыбареш а.

М. Плиева сурти тексти.

ТХА ДОШ ЧIОАГIА ДА

Тха промысла коллективе къовсам доаттабу пятилетка план ханал хьалха кхочашъяра. Оаха дош деннад пятилетка тIехьарча шера план 15 декабрь тIоккхоачаш кхочашъе, хIаьта укх пятилетне планал совгIа 40 эзар тонн мехкдаьтта, 140 эзар кубометр совгIа газ яла. Уж лелхараш кхочашдергхиларах шеко яц. Из хьахьоех укх масало: пятилетна шолагIча шера планал совгIа 2400 эзар тоннал тIех мехкдаьтта лаьккхий. Цу тайпара лакхара толамаш доах укх шера а. ДIабахача шина бетта дийрзачул дукхагIа дахкхад «Iаьрга йоьшуй», шиттэ планал дукхагIа дукхагIа лаьккхай газ а. Дикка лакхалъа къахьегама оьсарле. лохбаьй продукце тоннага дIабола мах.

Уж толамаш доахаш хьинаре лакъа лаьмар промысла ерригача бригадашта, даре я белгал да йийча аргьаш вай Х. Г. Нозадзе, М. В. Торий керте латтача бригадай коллективаш. Цу бригадашка боккха теркам тIаботтийт къахьачча фондера скважинаштара дукхагIа мехкдаьтта лаккхара, оттаьча пландашка хьежжа хаппанахьа чакхйоах геолого-технически мероприятеш. Масала, М. В. Торий кулгалдеча бригаде укх шера кхоъ геолого-технически мероприяти чакхъяьккхай, цох хиннад эффект хьалха хиннадчул дукхагIа я. Х. Г. Нозадзе керте латтача бригаде цу тайпара шинъ мероприяти хиннай. Промысла специалисташа ер шу чакхдалалехьа бIаь гаргга геолого-технически мероприяти чакхъяккха дерхI. Мехкдаьтта дукхагIа даккхара дукха гIулакхаш ду шоллагIча методех мехкдаьтта доаккхача участка коллективо.

Мехкдаьттехоша оалаш да шгара халагIа бола болх скважинашта лаьттана кIалхара ремонт ерий бар ба аьле, из бакъда. Промысле скважинашта лаьттан кIалхара ремонт еш кхоъ бригада я. Укх тIеххьарча хана ехьча тайпара вIаштIехьбаьккхаб оаха йор болх. Нагахьа санна хьалхагIа мехкдаьтта доаха бригадаш, лаьттан кIалхара ремонт я бригадаш къаьст-къаьста хиннаяле, хIана хIара мехкдаьтта доахача бригадана ремонтии бригада тIаIоагIаьяй. ХьалхагIа цу шин тайпарча бригадий балха итогаш къаьстта тохар, хIаьта хIана цхьана тох. Цу гIулакхо бригадай кулгалдошкара, операторашкара шоай балха дикал лакхьар, вIаший тIахьожаш доаттабар дех.

Хоаш маларра цу тайпара толамаш заха йиш яцар къахьегамхой, инженерие - технически белхлой лераш айдеша, шоай дьнмар кхо не дош болх бем бепаре. Пухухьа сона лов тхоай дикагIа болча белхлой цIераш яха. Коллективе дика бовзаш, авторитет йолаш ба Къахьегама Шеча Байракъа орден долаю мастер Х. Г. Нозадзе, мастер М. В. Торий, В. Я. Папин, скважинашта лаьттан кIалхара ремонт яра воккхагIа дола мастер М. А. Валаев, операторащ М. Мамергова, С. Мамилов, иштта кхыбареш.

М. ПАУИ,
промысла заведующи, Социалистически Къахьегама Турпал.

ТIаьйца социалистически дагахараша ирчахьаьекхи оцнаи толамца кхачаш а оц, чакхбьинхар хьалхара цу бутт Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе № 1-2 йолча установке технологамаш. Социалистически къовсам цига хьалха латт И. Буриненко керте латта смена. Февраль бетта план 102 процент кхочашьяьй цо.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьтте хьа) оператора гIоьнча А. Титкина, установка начальник М. Абасамов, оператора гIоьнча Н. Перевозова, оператор И. Буриненко.

В. Добрыня сурт.

Мастерскойшкара — кхашка

Дика къахьегаш хьабоагIа Малгlабика района «Кавказ» колхоза кхаш лелаераш. Дукхьа дIодаха. ча шера пятилетка тIеххьарча шера кхеле даьрхIачул дукхагIа алат кхелар колхозе.

Пхе шера план диъ шера кхоачашъе яхье баьнначи кхош лелаераша дош деннад укх шера дIадахача шера кхедаьчул 30 процент дукхагIа алат кхеле. Шоаш денна дош кхоачашдарь тIогIертта къахьегаш ба кхаш лелаераш гурахьа дена. ТIехьикка, юкъе йовкъаш йоацаш шхьетарра хьатIедьнна латт гурахьа дийна алаташ. БIаьстан хьалхарча денашка дена дIабодабелар колхохой гурахьа дийнача алата хIора гектара тIа 1,5 центнер аммиачни селитра а кхаш чуйташ подкормка е. ХIаьта Iаьа замалахьа цу кхашка суперфосфатца йир подкормка. Цу гIулакхаша 25 центнер алат чуха йиш кхийтаргхиларах тайина ба кхаш лелаераш, планах доагIар 21 центнер мара доацйа.

Дика кийчо яй колхоза къахьегамхоша бIаьстан кхашкарча балхашта а. ПхьоарагIа шорт тIаккхачаш ерриге шртбоахама техника, инвентарь кийчон линейка тIа оттаьй. ХIаьта шоай гаоваз лаккхьеш Iаьа замалахьа дешаш хилар беррига механизатораш. Кхаш лелаерий дешар а дика вIаштIехьдаьккхадар боахаме. Агрономаша шира дика йокъийтар хьалхе латтача механизаторий, кхаш лелаерий опыт.

ХIанзе а боаххо яй укхаьа кхаш лелаерий салаIара хьалаш тоалара. Товъ яьннай кхашкара станаш. ХIара стане телевизор, приемник я, хIанзе а кийчъяй цIе уголокаш.

Дика хIадаладир кхашкара балхаш шоллагIча тракторно-полеводческа бригада. Доашнача хана, шие дийнахьа. Дестебаьлар Логунов Петра кулгалдеча бригаде механизатораш лаьттанцара тIоадла соцанра накхаш дахьа. ХIанз хийцца лаьб юзлахара балхаш деш ба бригаде, хIаьта иштта кийчдеш латтa тIехьа шоча яровой культурашта а.

ХIанз бIаьсти яц, культураш дIаелехьа лаьттанна культивации ейба бригада механизатораш. ХIара денна уж балхаш деш я боь агрегат...

Т. ВЛАДИМИРОВ.

БЕХКТОКХАМЕ ХА

Бастта кхашка араяргья нефтбоахама техника — дIаде долаверга бIаьсти дуъ ялат. Иштта накъабоагIа бIаьстан кхашкарча балхашта Шалья района «Джалка» яхача совхоза механизатораш?

Совхоза механикаца чулоаттие керда хьалъьча типовой мастерскойшка. Цхьан мугIарах дIаоттал латт шйе тайп-тайпара маркех йола трактор. IуйранабархI сахьт дьшна ха яр из. Ийсе а трактористи специальш а механ салбенна тайп-тайпарча узлашта ремонт еш боахи.

ХIара трактористо ... Цу хIаьнкхо ... хIана аьча шоаш на бий уж цар тIа бола бе безараш. Дудухьа гIулакха дог ийшна фу хIераке бохи. — Воах механика. Цо къамаьл деш тхо моча тракторист мол. Суханов.

— Цхьа лоадам боала. оалдела хиларах ремонтера сайт бар ара ца бовккхаш лост се тайша. — ... По дуэпачох лерг, кхийтар тохарь болча нов. Юсупова.— Из сатхал ла хьаль кхийча улл хьфна, — лоацца аьлар цо. ТIаьнха юза а ший болх бе еттар. Дукха ха ялаелья токара хьаль сатхай хIа а оттаьль мастерскойшкара араьлер ремонт яь аьнха тикьа йийттоагIа трактор.

Иштта бIарг кхийтар са мастерскойшка хIочувакьнночи пенах йоаллача графикех. Цу тIара хайра соип хIалахача шера йиълагIчен укх шера пхьеолагIчен квартала боахама механизатораш 30 трактор тоае дехкарийла хиннал. Цхьабаккъда, план тIехкхоачашъьяй боахаме. Нхал совгIа ремонт яьй йиъ трактора.

— Цхьалпадола кхоачамбоацараш нийделлнадецаре кхы а дукхагIа хургьяр товаль яьнараш, — боах тракториста нов. Татаева. Керттерча даькъе ремонт яь яьча лоацам боаца оатталаш ца хилараш лоаттае саоп хул тха трактораш. Вешта аьча цу хьакъехьа деккха ноакъостал ду тхоха тха токара. Цо хьаш мастерской хьалашка е терлу цIена оаттлалаш, къаьнаараш кхаметтйуьла.

Иича тайпара дале а техникаш инвентараш ремонт ара балхаш шаха вIаштIехьдаьхад совхоза механизаторша. ХIанзе товаль яьха кийчон линейка тIа дIаоттаьй укхаза квартальни план йоагIачул дукхагIа техника: 32 пух, 40 селкина — шиш а квартала план 30 яра йоаяча, 48 культиватор — планах 8 дукхагIа, цхьайтта комбайн, итт автомашина.

Цхьабакъда, план тIехкхоачашъьяьде а кхы а дукха балхаш да механизаторшта хьалхашка латташ. ХIанз а ерригa инвентарь, техника ца кийча.

— Ялит дIаде доладе дукха ха йисаене а, — боах совхоза керттерча инженера, — кхы а дукха балхаш де кхургла тха, ремонт ярго дилача. Царех йоина тешам чIоагIау мастерскойшка этта хIайка денош хадечa.

М-Р. ПЛИЕВ.

РЕВОЛЮЦИ хестаяьчоа хетаю

28 марта 100 шу дуз Алексей Максимович Горький вачьа дийнальа дена. Из ди шерра белгалдоаккхаргда Советски Союзен доалол даькарча мехкашкен. Хургйолча юбилейна хетаь яр 14-ча марта хиина советски къьча мехкий журналистаьта дахьрIа яь пресс-конференции. Из вIашагIтехаир сийлахьволкха художник вачьа дийнахьа дена 100 шу дизар деззара вIашагIъеллача ерригсоюзни комитете.

Пресс-конференции хьайийлар комитета председатела заместитела, СССР писателий Союза правлени секретара Г. М. Маркова. Iилмахоша, писателаша, литературоведаша дийцар юбилейна дувзаденна шерра еш йолча кийчонах.

А. М. Горьке цIерагIча дунен литература института директора, филологически Iилмай доктора Б. Л. Сучкова шийн къамаьл дунен литературана шьерча Горьке доархIама, мехка я доалол лежьа а из йовзара хетаднр. Малагра аьлча, цо белгалдаьккхай, Горький — ха лаьттан тIа аггара дукхагIа боцаш болча писателех цаI хилар, дунен деррагаш а хIана даш аьлна долча наштвашка цун произведенешть перевод яь хилар. Iилмахочо дийцар А. М. Горьке цIерагIча института балхех.

Филологически Iилмай доктора А. Я. Овчаренко къамаьл А. М. Горьке массе ... творчество юкъе а йолаш хургболча писатела аггара хьалкара сочиненей бизза академически гулдам кийчбеш беча балха хетадир. Филологически Iилмай доктора Б. А. Билика гулбеннараштта хоам бир Горьке творчество хьаеллаш долча балхий хьакъехьа, араяха кийчлеш долча книжкай, сборникий, Iилман запискай хьакъехьа.

28-ча марта съездий Кремлевски Дворцe хургья дена сийлахьволкхача художника хетаь торжественни заседани. Иштта торжественни сайренаш хургья союзни автономни республикай ерригача столицашка, областной районийн центрашка, мехка дукхача городашка.

Дунен литература институте 25-ча марта хьаелларгья доалоп пекьарче Iилмахоша лакъа доаргзолаш йола Ерригсоюзни Iилмай юбилейни сесси. Массе моттигашка уттаергья Горькена хетаь выставкаш, премьераш хургья. Юха дIайоллергья хьалхагIа хинна горьковски спектаклаш, горьковски сюжетех лаьца даьхача, писатела вахарах творчествах хетадьча кинофильмай фестивалаш чакхйоахаргья.

Йоккхий юбилейни торжествош хургья писатела даьхене Горький яхача городе.

Юбилейни шера алхха центральни издательствашта арахецаргья ерригa а пхи миллион экземплар совгIа тираж а йолаш йола Горьке 65 цIи йола произведенеши цухах дола книжкаши.

(ТАСС корр.).

Тасс-а хоам

«КОСМОС-206» — СИГАЛА

1968 шера 14-ча марта Советски Союзе сигала яхийтай «Космос-206» яха аргIанера лаьттан искусственни спутник. Спутника тIа оттаьй 1967 шера 16 марта ТАСС-о хьаккхайкаьча программа тIа хьежжа космически арена дIатохкалаш де лаьраIа йола Iилман аппаратура.

Спутник лаьттанка гонахьарча орбита тIа яьккхай лаьрхIараштта гаргга параметраш а йолаш: цхьанна гобоаккха ха 97 минут: лаьттан тIехен тIара гаьнаа 630 километр; орбита сагIара дастар 81 градус.

Iилман аппаратурал совгIа, спутника тIа а: орбита элементаш ниIсъ юста радиосистема; приборийе Iилман аппаратурак балха хьакъехьара данаш лаьттан тIа Iочуттела радиотелеметрическа система.

Спутника тIа оттаьча аппаратуро болх йоагIагIа бу. Координационно-вычислительни центро обработка ю Iочуухача информаца.

ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТИВНОСТЬ ЛАКХЪЯРА

Хьайбаш лелаераешта хIана хьалхашка латтача проблемех керттера яр племенной болх тоебара деттача доахан Iудаш эргадоахаш лебадари я. Укх тIеххьарча шерашка республика боахамашка доккхий хувшачаш хиннад дикагIча фух йола доахаш жан лелаларга хилача. Иштта деррига доахах 85 процент дикача фух дараш да, хIаьта жа — 99 процент. Дикача фух йолча хьайбай продуктивность лакхъяра боахача доарxIаме да племенной болх нийса вIаштIехьбаккхар. Цу гIулакха дахрхIа дукха племенной болх, искусственни осеменени ю станцеш ехкай республике.

Дукхача вай республика боахамашка дикача фух йола доахан лебаьеча хана дертIа вIаштIехьбаькха цкъ дабац цар продуктивность лакхъяра болх. Цхьацпадолча ... 1960-ча шера хиннaчул лекагIа я цу хьайбай продуктивность. Из нийсделар дикача фух йола хьайбаш лебаеш уж дертIа кхабара, парна гIулакх дара хьалаш ца хиларах, кагий доахан кхевара болх нийса ца барах.

«Назрановский» совхоза доахан дьгIенашкарча ферме, Грозненски района Цхьоалагlча жол цIерагIча колхозе, «Терский», «Горячеисточненский» яхача совхозашка ши-кхо шу даьхча хIора Iаттагара 3—3,5 эзар килограмм шура йоаккхаргья. Из кIезига яц, хIана аьлча вай республике укх шера хIара Iаттагара юкъера лаьрхIча шакха оса шура 1960 килограмм мара яц. Тlаккха фу бацхало а цу вай белгалдаьчел кхьчен боахамашта юкъе? Хьайбаш дикача фух хиларга ладлача Iаха боккха бацхало яц парна юкъе. Деррига а санах латт аьлча из латт, вай цIераш аьлча боахамашка хIара шера дикагIа дола доахан хьа а къестадеш, деттача доахана Iулаш вIашагIтоехаш хиларах, уж кхабара, парна гIулакх дара болх нийса вIаштIехьбаькхаь лeлараx, хьайбаш лелаерий кадраш дика хиларах.

Хьайбаш лелаера боахан дикка дегIабенаб хIана республике. Из бахьан долаш хьайбаш лелаераш кхачабаь Iа йиш яц дукхагIа хьайбай продуктивность лакхъяргьа. Цу керттерча хьайбаш лелаерий декхара дала оттале деза механизированни хьесане деттарга. Кхабога, кхыдолча гIулакхашка даьна Iулаш вIашагIтохар санна дола дош. Цхьанпалолча боахамашка механизации аьча хьалашка доахан лелаерах хьайбаш лелаераешта хьалхашка керда декхар отт. Масала, болха оьсарле лакха йола доахан деттача установкаш пайда яйбе белгалбьчул тIехьагIа хьайбаш лелаерашта хьалхашка ytта декхар укх тайпара дар: цу установкашца доахан деттара шапарш дикагIа дIатараургдолеш, шура сихагIа кьахепаргйоаеш болх вIаштIехьбаккхар. Доахан деррагаш а цхьана кхоабача хьалашка цхьацпараш сихха царстал хул. Из бахьан долаш хьайбаш лелаераш декхарийла ба деттача доахана Iулашка дуача доакъарах йоахача питательни веществех дукхагIа шура йоаккхаш дола доахан хержа. хIаьта шура кIезигагIа а хулаш йарстараш, дукха дIатеда деза.

Дукха моттигаш нийсду боахамашка доахан деттача установкаех пайда ца эцаш — доахан кулгашца детт. Фуд бахьан? Цу тайпарча ферма кулгалхой кхер хьайбай продуктивность доххьалар. Бакъ а да, нагахьа санна доахан цу гIулакха дертIа кийчдьлене кIеаитыо цар шура. Цхьацпаделча боахамашка баьча тIахьожаво хьахьекхар цу боахамашка доахах 30—40 процент лаьча механизацинца деттара кийча ца хилар.

Къахьегама оьсарле лакхьарга болача покъа а дукха новкъарлеяш нийсду боахамашка. Балха дукхагIа йолча процессашта механизации яьлe а цхьацпадолча доахана шура атта хьахецаш. Нагахьа санна шура атта хьахеча доахан 3—5 минута лийтта доале, уж атта хьа ца хецараш 15 е кхы совгIа минута детта сеашш хул. Из бахьан долаш цхьацпаболча доаркаша хьалха кулгаш деттача хана лелаерашта юсех мара доахан лелаеъац. Бакъдар аьлча, доаркаш къахьегам еттача-м бола, хIаьта къахьегама оьсарле дIаала а лакхлаш.

Белгалае деза доахана шура атта хьахкхари цун дикал лаакха хилари наследственни гIулакх долга. Из бахьан долаш декха шанараш дола шура атта хьайу доахан харжара, болх цхьан-шие шера бе йиш йолаш бац. Цу гIулакха дукхагIа ха эш. ХIаьта гIулакх доаорна цу тайпара дола доахан харжа а деза.

Цу тIа а доалаш дац гIулакх. Хьакъоастадаьча племенной групе чудоагIача доахенна уж кхабара, парна гIулакх дара дикагIа дола хьалаш вIаштIехьдайа деза. Боахаме долаш йолча доахах племенной зараш хьакъоастадаьчул тIехьагIа юхедисараш производственни доахан да, хIаьта уж лебаш парех хьахиннараш ... ХIанз а ца йиш йолаш дац хIана цхьацпадолча боахамашка практика а хинна ... тайпара ... Iаьсин ... ... дебаду пара дикагIча фух хиларгш ... дикалгеш да а хьожаш. Из бахьан долаш шурайна лелаеча доахана юкъе нийсду продуктивность лаха йола выбраковка е еш доахан. Цу гIулакхах Iадабзаре дикха ве хул боахамашта, хIана аьлча цхьа етт хьалхехбарга 550—600 сом дола, хIаьта цхьа е шолха бакха етт брех а бакь дукха бехкача цох боахамга 250—300 сом мара кхачац.

Племенной групе хьакъоастадаьча доахан продуктивность лакхъяра хиланза даргдоаца хьал да уж Iаьхара ца дисийтар. ХIаьта хIара фермa болхлоша, специалисташа дIаккхетале деза доахан Iаьхара дусаш хилар дахар доаьнига, ер, хьайбашта зооветеринарни боъзанна дIадекхача тайпара дика гIулакх дейр ца хилар дола. Вай республика дукха боахамашка Iалабзате ю оттадаьр ца кхоачамбоацар дIадеккхара гIулакх. Цох доккха зе хул цу боахамашта. Масала, нагахьа санна дIадахача шера республика доахан вIалда а Iаьхара дисаденаро боахамашта 15 эзар Iаса пайда хургбар.

Укх шера лаьрхIа хьайбаш лелаераша тIаийцача социалистически декхарашка йолча уж декхарийла ба хIара бIаь Iатта тIехьара 90 Iаса кхеле. Уж декхараш кхоачаше йиш йолаш долга хов вайна цхьацпадолча боахамий техникаша - осеменатораша баьча балхага хьежача. Иштта, «Автуринский» совхоза Х. Ка..., «Шалинский» совхоза В. Корглинов дIадахача шера шоай лелаеча доахан пхьаккха етт Iаьхара битанзар. Цу тайпара масаш дукха а кхуваш йиш я. Цар хьа а хьокх из доархIаме кхоачамбоацар дIадакьха йиш йолга.

Детташ доача доахан Iулаш эргадоахаш тоадеча боахамашта баьча тIахьожаме хьахьокх доахан Iаьхара на дитара, парна дертIа гIулакх дара, лазараш ца хилийтара техникай - осеменаторий дика кадраш мех доархIаме я.

ХIана республика боахамий специалисташта хьалхашка латтача декхарех керттердараш да вай белгалдаьраш. Уж кхоачашдар — фермай къахьегамхой декхар.

Г. ПЕТРОСОВ,
Нохч - ГIалгIай юртбоахама министерства керттера зоотехники.

РОССЕ АВТОТРАНСПОРТНИКИЙ ДЕКХАРАШ

14 марте Москве йистехьнай автотранспорта, накъхий боахама, промышленноста предприятей болхлой Ерригроссийски совещани. Цун доакъашхоша йийцар дIадахача шера итогаш 1968 шера программей.

Iалаьните йоккха бакхий объем кхоачашъю Росcе автомобильни боахамаша. Аьхха дIадахача шера цар хIа-са кхелаъ 1,5 миллиард тонн совгIа хула мухьаш.

Совещане доклад яьча РСФСР автомобильни транспортен тIехьакъхий министра К. Г. Трубицына белгалдаьккхар планировани экономически стимулированен керда системага яьхача предприятешта цIенахьтара хIара кхаргIдахар. Кердача тайпара болх бем ба эзар гаргга транспортни боахам. Уж автомобильни паркех дукха а дикагIа вайза нйбе хьынна. Цу хьакъехьа тьюкхаме я ленинградций опыт. Цар юкъе йиххьай механизаторкий-пирчен гIишлошъерашкарча монтажникашкарчий шоферий комплексно - бригадни метод. Математически методех пайда а ийбеш, ленинградаша юкъе ях. хьал мухьаш дIа-са кхахьара оперативни планировани еш. Цо йиш хилийтай машенаш аьеса лелаьнга кIезигъеш, кхы тIа а пхьи ахи миллион тонн мухьаш кхьехьен, кхо миллион литр гаргга бензин кхедеш.

Совещане дийцар хIана а боахама организацей балха юкъе долча дикка доккхийча кхоачамбоацарех лаьца а.

Совещане тIаийцар министерства ерригача предприятей коллективашка дош кхайкарал. Автотранспортникаша дош ду шера программа ханах хьалха — 25 декабрь тIаккхоачаш — йистехьха.

Партийни вахар

КОММУНИСТА ОТЧЕТ

Массаза хулаш йолча собранешта тара яцар уьх деношка Гудермесерча Къилбаседа-Кавказа синтетически каучук деча заводе хилна партийни собрани. Производствени гӀуллакхех, партийни техническии дешарах, общественни вахаре дакъа лацарах долча гӀуллакхех лаьцна коммунистанна хьалхашка отчет луш вар коммунист инженер Меирук Анатолий Куприянович.

Коммуниста Меирука отчетах лаьцна къамаьл де хьалхе хийтте аьнна тӀадилладар коммунисташа В. А. Вороновас И. А. Курицынас.

Ший новкъосташа хьалхашка отчет луш нов. Меирука белгалдир механически отдела балх беча кхаь шера балха декхараш ше кхочушдарах пита къахьегча юкъах Ӏоаьхча опытахи. Политически техническии знанеш лакхъяра дешача литературах дийцар. ХӀапз марксизма-ленинизма хард Ӏомаеча школе 3-гӀча курсе деша вагӀа.

Цхьабакъда, — аьлар коммуниста, дукха кхочамбоацараш да ас беча общественни балхаца. Пенгазета радактора болх лерттӀа лелабац аз. ХӀанз а мегадац сона газета цахалдаш заметкаш тергйола актив вӀашагӀйолла.

— Кхочамбоацараш сайх лахкац аьнна ала дац са, — йоах коммуниста Меирука, — уж дукха а хила мег, цудухьа сона лов сейшоашта хетар новкъосташа хьахкашта хьаллар.

Къамаьлаш де болаху коммунисташ. Эггара хьалха дош ец кертерча механика Воронова.

Ший балха декхараш лерттӀа кхочашду нов. Меирука, принципиальни а ва, цхьабакъда цхьайолча хана ца эша ламал хьахьоах по [illegible]. Сварочни балхаш деш кхерамален техника бокъонаш теладаь, акташи кхызола технически документаши уттадеш гӀалаташ юкъедита моттигаш хиннай. Из леррита нов. Меирука документаци кийчлара гӀулакх тесса лелалар балхаш волаш вар. Цу гӀулакхага дӀахо йолача хана цӀенхаштта хьожаш хила ве Анатолий Куприянович. ХӀона аьлча йоккха гӀишло къахьеча хана тувалургва из [illegible] чертежаш а документаш а.

Марксизма-ленинизма [illegible] хард Ӏомаеча школе деша вагӀа нов. Меирук, — аьлар коммуниста инженер-[illegible] Курицына. Цхьабакъда занятеш хай-[illegible] ахац из, цхьайолча хана [illegible] а вац. Ший политически дешарца [illegible] гӀулакх [illegible] дала нова коммунист Меирук. Цхьа по [illegible] болха Анатолий Куприянович: ший новкъоста балха гӀалат [illegible] гушие а хеппа [illegible] ца пуша, хӀаьта [illegible] болх [illegible] а шиӀ дара [illegible] хьалхе [illegible]. [illegible], коммуниста [illegible] гӀулакхаш [illegible]. ХӀаьта кертерча механика тӀадилар кхочашйе декхарийла ца нов. Меирук шийдар оттада ца а Іертайе. Нагахьа санна керттера механик бахьанац аьнна шийна хьете директорага дӀа а аьнна къоастале [illegible] ю воо.

Юхкьаацарча партийни организаце секретара А. Р. Яроша ше къамаьл деш белгалдир нов. Меирука отчете самокритика ца хилар. Дукха кхочамбоацараш да цун балха юкъе а общественни вахаре а. Масала, шийга дӀальнача хана кхачашъяц цо партийни поручени [illegible] дала дахьача. Собраните [illegible] дешаламцалера [illegible] [illegible] дотт.

— Вай тахан хувцам [illegible] дош, — аьлар керттерча бухгалтера коммуниста П. М. Бутенкос, керда дале а бекхача лоархӀамен ниййдаш да.

Собрани чакхйолаш шийна лайдале критика арах новкъосташа баркал аьлар А. К. Меирука, хӀаьта шийна аь критически замечанеш тергалъе дош а делар цо.

ХӀамачул тӀехьагӀа цо тайпа собранеш каст-каста а лерай завода партийни организаце. КПСС Устава декхараш коммунисташа кхочашдара бола дика тӀахьожам хургба из.

Ч. АСТАХОВ.

Къоначар—даим теркам

Уил тӀехьарча зама дукхагӀа теркам тӀабоийт КПСС Няьсарен районе къона тӀехьа коммунистически кхетамца хьалкхеара. ХӀара квартале «Къонача коммуниста дин хул. Уил квартале къонача «Коммуниста дин дӀахьоий 150 совгӀа къона коммунист КПСС членалла кандидати дакъе лоацаш вар. КПСС райкома секретараши отделай заведующихи бар уккаве гулбеннараште докладаш еш, лекцеш ешаш.

Уил тӀеххьарча шин-кхаь шера къоьванай района партийни организаци перте муӀгӀарашна дукха нагархой тьесцарах. Царна юкъе дукхагӀбараш промышленни предприятешкей совхозашкей къахьега болхлой ба.

Дика къахьег цхьайолча къонача коммунистица шоай балха моттигашка. Долакте-Юрта юртсовета председатель а къона коммунистка н. Даурбекова. Цо кулгалдеш йола юрта Совет юртбоацама продукци йоахаре лачкаххьалийти ведеаш дика кхочашъеш къайоегӀа.

Иштта наха сий деш, балха дика теламаш доаца а районе бузана отдела начальника заместитель къона коммуниста и. Сегова. Цу тайпара масалаш кхы дукха доаладе бош е.

Боккха теркам тӀабоалу «Электроприбор[illegible]» завода партийни организаца къоначе коммунисташта кулгарча кхетама балха. Заводе мел вола къона коммунист партийни поручени йолаш ва, хӀаьта царех кӀеранав ший политически а общеобразовательни а кхетам лакхбеш ва.

ХӀаьта а белгалдеш довгӀа, къонача коммунисташта юкъе бахе кхетама балха цхьацадола кхочамбоацараш нийслуга. Эзала лоп хӀанз а индивидуальни болх. Цудухье махулла къонача коммунисташта юкъера болх тоабора, дика терпо е лерзӀ перте райкомо.

А. ТУТАЕВ,
КПСС Няьсаран райкома секретар.

В. Ф. РУСИНА НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Партийни, советски, белхама организашка дукхача шерашка а дика а болх барахи вахча дийнахьа дена 50-гӀа шу дизарца дувзаденнев Нохч-ГӀалгӀай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота елийа:

Русин Василий Федоровича — КПСС Ачхой-Мартана райкома хьалхарча секретарь.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель И. АЛМАЗОВ.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

гор. Грозный,
1968 шера 15 март.

ДӀАДАХА ГӀИШЛОШЪЕЧАРА КХОАЧАМБОАЦАРАШ!

Пятилетка шин шера дукха балхаш даь Грознерча гӀишлошъераша шоай торед дикагӀа тоаль хозьара, дакха лакал йола промышлени продукци дукхагӀа арахецайтара. Цу шин шера планаш совгӀа кхетам миллионаш сомий мехьа продукци арахецача кхиха дакъа лаьцад грозненски гӀишлошъераша. Цар цу шкъагӀа хьал а я, дӀаеннай 112 эзар квадратни метр хаха чуӀе цӀенош, иштта цар хьалъяь дӀаеннай Асланбек Шерипова цӀерагӀча нефтемаслозаводе каталитически риформинга установка, Старопромысловски Гойтински хиндроводаш, Грознера путепровод, 4 эзар моттиг йола 3 школеи школай цӀенош хьатӀабе бь гӀирда. Дукха хьалъяь берий бешаш, яслеш, тикаш, кафеш, кхыйола культурно-бытовой а промышлени а объекташ. Цу шин шера гӀишлошъераша кхайа хӀинаб 120 миллион совгӀа сома капиталовложенеех, цох гӀишлой-монтажни балхашка дӀадаьийтар да 67 миллион сом тарта.

[illegible] къаьстта а дукха бӀахсаш чакхьахар улицаш, майдаш, бульвараш, скверш архитектурно-художествени кийрьяра. Махачкалерча, Орджоникидзерча, Нальчикерча къахьегамхошца юхье а баьнна, Грознерча гӀишлошъераша дукха хийдаш шоай города сибат.

ГӀишлошъераша юкъе къаьстта а дика къахьегаш я Б. Поваляев, С. Чопаев, Н. Афанасьев керте латта каменщикий, бетонщикий, слесарей-монтажникий бригадаш. Межрайона-хина объекташка тӀохьна къахьег профсоюзий XIX съезда делегат хиннача Магомедова Мамаста, дуккхача къахьа гӀишлошъераша.

Доаппача хана хьал а я, тахана школаш дӀаелар «Грозпромстрой» треста ин. Гайрбекова цӀарах керте латтача №№ 4, 12 йолча гӀишлой-монтажни управленей коллективаша, «Грозхимнефтестрой» треста [illegible]. Хачатрян керте латтача СМУ-9 коллективо.

Дикa тӀехьа дукхагӀа хул хьалъю гӀишлош. ХӀанз вай мехка шин кӀиргагӀа хьалъю хьалхарча пятилетка шера цо хиннараш массел гӀишлош. Уил пятилеткагӀа гӀишлош хьалъеча дӀайоккийта капитальни вложенеш 1,5-за дукхагӀа я. Ихе шера чакхъялалехьа город Грознерча гӀишлошъераша кхочашде деза тӀоагӀа лоархӀамен бехкенхачен декхараш. Алхха пятилетка кхоалагӀча шера цаха чуӀе хьалде деза цӀенош 90 эзар квадратни метр ха бӀе [illegible], дечина канализаце хьалхара аргӀа, дийнахь-буса 54 кубически метр ковчал чакхьоргӀола районни очистни сооружени, КПСС XXIII-ча съезда цӀерагӀча крекинг-заводера опытно-промышленни установка, Ацетоно-бутилови заводера доакъара концентраташ ю цех, кха школа, 5 берий беш, профилакторий, кхы дукха а объекташ.

Цхьабакъда, цхьайола гӀишлош хьалъеча цӀенхаштара кхочамбоацараш да. Уж цоаьна Ӏоччахьа трестий, гӀишлой-монтажни управленей балда. Грозне балх беча 25 подряди организаце шоай низапа деча гӀишлой-монтажни балхий дӀаладача шера цкъа 91,1 процент мара ца кхочашъяьнад. Алхха 1966-ча шера хинначул а лахагӀа. Алхха «Грозпромстрой» треста гӀишлошъераша кхайда ца ешаш диса ахча 5,2 миллион сом ю, из хул шера планах 25,7 процент. ХӀара «Грозхимнефтестрой» треста гӀишлошъераша кхайда ца [illegible] 8,4 миллион сом — шера планах лаьрхӀача 19,6 процент хул из. Шера план кхочашъяьнадар [illegible] Дагестанерча [illegible] гӀишлошъераша а.

Баттача тайпара къахьегаш вӀаштӀехьа да балкхарах, халача балхашта йалламаш ца араь, дукхагӀйола опыт бригадашта, сменашта юкъе шера дӀа ца белажарах дӀадахача шера 11 гӀишлой-монтажни организаце кхочашъяьнацар къаьстта операле латтара хьада.

Культурно-бытовой, промышленни объекташ, маха чуӀе цӀенош, школаш хьалъеча хӀана а тӀехьа кхоза лез, лерттӀа балл [illegible] материалаш кхоара бац. Уж а хила а бахьанаш хиларах гӀишлой-монтажни балхашка дӀадолар планах лаьрхӀачул лакхагӀа да. Масала, «Грозхимнефтестройтреста» коллективо сохьа гӀишлой-монтажни балхашка дӀадолар лакхдарах пачхьалкхена 200 сома зе хиьа. Цхьайола моттигаш нийслу алапе бенз лаьрхӀачул дукхагӀа дӀахийтaш. Из тайпа моттиг совцна 21 нийсъелар.

Иштта дукха моттигаш нийслу кхоачашъечар. Кхоачашъяьча моттигашта юкъе а кхоачашъечар кхочаш [illegible] болх ца кхоачашъйо балхаш. Уж нийслу гӀишлой-монтажни организацей, партийни профсоюзни организацей кулгалхой бехке, боагӀача тайпара тӀахьожам доаттабац, эшаш дола хьалаш хилийтац, кхетама болх бара гӀулакх дохача боарам тӀа латт.

Къахьегама дисциплина телхарашцара къовсам мела хиларо простоеши прогулаши, управленешка болх дукха тувалургахулийт. Уил тӀеххьарча шин шера [illegible] дукхагӀа прогулаш хиннай «Грозпромстрой» треста №№ 2-и 12-и йолча гӀишлой-монтажни управленешка, «Грозхимнефтестрой» треста №№ 6-и 7-и йолча управленешка.

Цу управленей а кхычар а партийни, профсоюзни, белхама кулгалхоша кадрай гӀулакхагарча цу тайпарча хьала цӀенхаштта нийсъе а еза, капитальни гӀишлошъяр кхоачашъеча Ӏалашдара ю дезача гӀулакхех бола КПСС ЦК-и СССР Министрий Советен совнах кхоачашбара эша гӀулакхаш бехк [illegible] уйла аь вӀаштӀехьа а дехкха, чакхдаха дезa.

Хьацу долла гӀишло еча гӀулакха кампаниала хаар юхах тайпа да. Цудухьа вариоранцацей декхар да гӀишлошъерий кадрай латташ [illegible] бокхе ар, парна юкъе хаддама кхетамна юбара болх бар.

ГӀишлошъяра площадкашка, къаьстта а шаьмоттигерча гамфранширующи установка, предприятей территорей арахьара канализаци, кхыяраш санна йола гӀишлош еча балх беш массех организаце я. Цу тайпарча организацей партийни организацаша лерттӀа, керттерча цхьан декхара уйла а еш, [illegible] хьалхашка латта декхар кхоачашдара тӀадержадаь хургдолча тайпара планаш а уттаеш. ВӀашагӀлетта деза шоай кхаш. Могаш йоагӀаш а гӀишлошъераша шоай партийни комитетий заседанеш, партийни собранеш заказчикаца цхьана юкъарча доаппаш объекташка чакхъяхара опыт, цига объект хьалъяра болх лаш хаьал хьалха йистедахара декхар а уттадеш.

Цхьабакъда, [illegible] кхочашбеча [illegible] лаьхьа [illegible] балха [illegible] кхоачашбеча дукхача хӀалле проектировщикехи заказчикехи тийша а да. Цхьайолча заказчикашта бохъера хӀанз а хӀаикхханза а проектно-сметни документацеца Ӏалашъянза йола объекташ хьалъяра плана юкъе кхуда телха практика. Цар цкъаза шоай мел [illegible] [illegible] балхашт а лехаш, объект плана юкъе ятийта гӀерташ, цунца цхьан хана из лерттӀача проектно-сметни документацеца, финансированеца, [illegible] къача [illegible], хилакхь [illegible] йоацача оборудованеца Ӏалашъяра хьакхъеха дезa шоай дукхаллоа декхар дин а долийташ.

Наьре [illegible] бирде уил деношка бехк билабб цхьайолча кулгалхой цу тайпарча практикаца, хӀаьта бериргана заказчикашта, гӀишлошъераша Советски правительства [illegible] гӀишлой объектий документацеца Ӏалашъяра парядек шийй [illegible] кхоачашъеха уӀа а дилладь. ГӀишлошъерий [illegible] а «Грознефтехимзаводы» объединено, Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Советерча капитальни гӀишлоний Управлени кулгалхоша 1968 шера [illegible], къаьстта а йоалайита оза гӀишлошаш доалача хӀамаша Ӏалашъяра дуваадеина деш лерттӀа а хаьаллахьа а къоастадера дешаш цхьанхадоахаргхьара дог доахаш хила.

Цу гӀулакхна доккха новкъостал де йиш а я, да а деза «Гипрогрознефтa», «Чечингражданпроекта» проектни организацей коллективаша. Дукхача хьале царех тайпа да балхаш бран йолашце дари шеноне гӀишлош юхатоае на енаш хьалорна арматураш гӀишлой материалий торопашеи хӀанзарча [illegible] Ӏалехараш терхай а деш, гӀалатанри кхоачамбоацарани а ца хулийташ, лерттӀа дика оттаьча документаце [illegible] гӀишлошъерга хьалъяра хала, цар дикал лакхьерга, аьлча, соадар ала хургӀац. Цу коллективни партийни организацей декхар да шоай инженерий продукци хани дикагӀа тоеш дусе, объекташ къахьоранца юкъарчал доацараш бола бувааш айхагӀа йоаттайита, хилийта кхоачамбоацараш сихагӀа дӀадоахилга, гӀалатани дакха пасамари [illegible] а ца хилийташ Ӏалашдеш.

Керригача гӀишлошъерий декхар да 1968 шерах хьожаль капитальни вложенеш йиаза кхаарзалар, города промышленни а культурно-бытовой а объекташ хаьал хьалха хьалъь ахар Ӏалашду шу хулийтанга.

А. ДАВЫДОВ,
КПСС Грозненски горкома секретарь.

Пятилетка хана хьалха! Цу деношка бола беш ба Шерипов Асланбека цӀерагӀча нефтемаслозавода № 40/11 йолча установка операторош.

Уил шера хьалхарча шин бетта планах лаьрхӀачул совгӀа бӀаь тоннаш парафин арахийнай цар. Тоннаш дох ца ен къахьег уил бетта а, хӀанзале планал совгӀа массех бӀаь тонн парафин арахийцай, кходаьд 12000 сом ахча.

Сурта тӀа: (аьрдехьара аьттехьа) установка веккалгӀа вола оператор Петров Виктор Иванович, операторош Сухой Вячеслав Илларионович, Турченко Александр Данилович.

И. Панова сурт.

Кагирхошта хьалха латтар

«Грозпромстрой» треста № 12 йолча гӀишлой-монтажни управлене комсомола комитета бюро заседани йолдения тоьал ха яр. Бузьчубаха цӀийнена латтача плотника Бабышев Владимира цӀенхаштта бехк бора бюро членаша. Дукхьала ала хӀанз доацаш йист ца кулаш латтар прогулашци.

— Мал дуаца деза хьоца, къахьегама дисциплина телха ца е яхаш? — ТӀехьашка валацар комсомола комитета секретарь Хасаров Сайпудин, — хье бахьан долаш уил бетта а социалистически къоткъаьзаьрзо тӀеххьара моттиг ма лаьиххайй шун бригадас.

— Хьа шун тешам бохабергӀац из, — бригадера дӀа ца вокхахаш иштта ас аьлла, — бюро членашара айхар Владимира.

Шаьхха а тайпар бюро цо денначa дешах. Бригаде вута а вуташ администрацега цуи балха разряд лохьяр деза, комсомола динех «строгий выговор» ле аьлна сейнй бир комсомольцаша цу дийнахьа.

Барайтта шу даьннача комсомольца Бабышева боккха бохам бар из. Из кхийтар комсомольцаша шийна бегаш бербоаннагахи хӀаьта пар кара боккха иза болтахи.

Дешна дикагӀа къахьегаш, хандахьа балха ухаш, цӀавеначул тӀехьагӀа дешаш ах шу даьккхар цо. Цул совгӀа дакъа лоацар объекте сатирически сенгаест арахецача.

ЗӀамигача сага вахаре хийна хувцамаш дайра секретара Хасарова. Ха тӀаккхьачача комсомола комитета бюро заседани предложени елар цо Бабышева тӀера «строгий выговор» Ӏоаьха аьнна. Бюро членаш раьза хилар, цар а шийна хиннадар комсомольцо ший дош кхоачашдаьлеи, хӀаьта хӀанз из найсача йоккхаь вахьиналеи.

Иштта, кагирхошта кхетам балара управлене партийни организаце тешшаме гӀонча а хина дӀаэттай Хасаров Сайпудин керте латта комсомольски организаци.

ХӀанз 65 саг ва цун муӀгӀарашка. Цхьабакъда, иштта ваар из гӀулакх 1964 шера школа чакх а яьккха Хасаров Сайпудин уххаа балла воагӀача хана-м. Цу хана цига 30 комсомолец мара вацар.

Сайпудена дика ховдукъьал цхьан хабарамца, кхайкаралалена, комсомола бюро заседанешта кагирхой производствени заданеш, социалистически декхараш кхочашде дарцагӀбахарах хӀама хургдоацаш. Цудухьа махулла дар салоӀаха, быта, культуре хьалхашдикагӀа вӀашгӀехьадахе хьож из.

Эггара хьалха кагирхошта мелагӀа спорта вид дукхагӀа еза, цар духовни культурни хьаштaш тоахь цо. Цул тӀехьагӀа из дош эггара хьалхарча бюро заседане дула оттаду.

Волейболах а йигача атлетикаха кхоалагӀа шелагӀа разряд яр Хасарова. Из тайпа спорт бари кружок вӀашагӀа а бала цунна кулгале волалу из ша. Кагирхошта юкъе культурно-массови болх бааркхьбара комсомольски актив варцагӀйоах. ХӀанз 39 совгӀа саг дакъа лоацаш ва Сайпуде кулгалдеча волейбольни а йигача атлетикаи секцешка. Цул совгӀа уил шера Советски Вахаре гӀулакхе тӀабехаш бола кагирхой а кийчбу цо. ХӀанзале «ГТО» ахача значока спортивни нормаш дӀаеша вахьена 10 саг, хӀаьта 35 хӀанз кийчлуш а ва.

Ленински комсомола 50 шу дизара сийна лакха социалистически декхараш тӀайийцад Хасаров керте латтача комсомольцаша. Шера план 110 процент кхочашъе, комсомольцаш муӀгӀарашка дӀаена 8 саг хийча массехи темах салеӀама сайренаш е. Уил шера шин лоархӀаме гӀишло эксплуатаце дӀаяла еза уж. ХӀанз хьадеш йитт цар Главтехснаба лаьрхӀа 70 квартирни бархӀ кооперативни цӀенош. Уж гӀишлош хаццаха хьалъяь ахара гӀулакхо дукха хьинар дӀадех кагирхошкара. Из кхета а деш комсомола комитета секретара боккха ниш тӀабохийт комсомола юбилей сийна тӀайийца декхараш кхоачашдара кагирхой варцагӀбахара. ХӀара итт ди массаза доал комитета бюро заседане дуцна оттаду цо производствени дешаш. ХӀара комсомолец хьалхашка латтача заданех дӀахетаваьа. Дика пайда ец Сайпуде гойтара агитацех. МоллагӀа хатар хиккхача, е дика цаӀ-ах норма кхоачашъяьча бригадах, участках лаьца массаленца вӀаргагучча «Молни» тох.

Дика къахьегара совгӀа Хасарова кагирхошта хьалхашка декхараш уттаду балха мукъа за юнах ца йоеш пайда эцара. Нагахьа вӀамига саг, йоӀ яц управлене сайрийкарча школе е техникуме заочно деша ца агӀаш, политически знанеш лакх ца еш. Цу гӀулакха лаьрхӀа «Кругозор» яха политически кружок вӀашагӀъеллай комсомольцаша, юдкарашта лаьрхӀа управлене чухь болх беш а барабъаш дахеш тегеи Ӏомабу кружок.

Хьалхашка латта декхараш кхоачашде кагирхой варцагӀбоахача Хасарова доккха новкъостал ду шийна гонаьха цо вӀашагӀъеллача дикагӀа болча комсомольций активо. Цун новкъосталца боккха идейно-кхетама болх чакхбоаккх Хасарова комсомола юбилей йоагӀа кийчо аь кагирхой накъъабхара.

С. БЕРДОВ.

ХЬИНАР ДОЛА ДОЯРКА

Хьалха сомабоал нах юрта. ХӀаьта хьайбаш лелалераш массаза а, массанел а хьалхагӀа гӀоитт. Балха баха ха хьатӀаккхачалехьа шагӀара дезараш хаь даха деза.

...Кухне цӀен инӀ цӀайзар. Зоя Павловнас, байн кот доазаш латтарча цӀагӀа Ӏочу а яьнна, шорттига, тага ца ле гӀерташ, наӀара гӀув хьабаьккхар. ТӀаккха корашта юхе гӀолла хьалтӀех а яьнна воаниӀ цӀоизайир.

Дукха шераш да хӀара ӀуӀрийна ца иштта балха уха. Сатессача ленз бийса яххалца ферме хул Зоя Павловна. Боккъонца нанас сакна йоахо ю цо ше летгача доахана.

— Ма хьинар долаш я из, — цепбувлар ферме.

Доахан четта хоара. Нанас Ӏомаьяр. Цхьабакъда, цхьа етт беттар ше за гӀулакх, хӀаьта хьа бетта безараш итт етт а хилча хӀарабар, бийтта ца Ӏеш, кхаба а, хий моладе а, цӀенбе а. станокаш цхьалхаяха а, комушкаш йила а езаш хилча — тӀаккха. Цуига из вальча, товзаӀ ца хилча, халагӀа да из. Бийсанна каст-каста хагадох Зоя Павловнайна наб ца кхеташ ше алиф, кулгаш, юкъ лазар.

— Яхо-аль ди язы дальча аттагӀа хургье, — дос урауптадера куи нанас. — Хьоначул аттагӀа долаш цхьаккха доярка йолаеннаш бохх бе.

Белтала, цхьа кӀира даьнначул тӀехьагӀа бийсанна саукйпа наб йора Зоес. Цхьабакъда, Зойина хейра боккъонна йолча доаркага дӀаккхача ше тавна йолга.

— Кхачар белх иштта бу хьожаш хила хье йиӀиг. белх иштта бе беза хьахьеха ала выгахьа, вхь долаш хӀанз дац хьона из, — хьехархдора нанас.

Цхьабакъда, хьеха ала дезанзр. Опыт йола доаркаш шоаш бахкар новкъостал де. Цар хӀара денна хӀахьелар шоай боккха дукхача шерашка къахьийта Ӏоаль товбал. Зоес кхеэадора, боккхагӀчар шийна хьехар — профессе айат мара ца хилар. Цудухьа тӀа-тӀа дукхагӀа йора цо ше шийта хаттар: тӀаккха хӀара ӀэттагӀара 4000 килограмм шура йоахараша шийта бу болх? Ше кхоабеча хьайбаӀ продуктивность ма ю лакхъерга, рацион нийсагӀа ниита оттаерга? Цу хаттарашта хала жоп мичара лахарга? Книжкаш тӀара ца дезача кхы мичара доахарга из. Цудухьа сайренашка, цӀагӀара дезараш хаь не яьча, книжкаш хьадхашка а лехке истола хьалхашка Ӏехера Зоя. шура дукхагӀа яхар дукха къовсам лоаттабора, товзал Ӏоха. Йора специалисташкарен мехка толашагӀа болча доаркашкарен.

ЦӀаьхха балансар толам. Юхьанна воцх доаркал кӀезига дукхагӀа мара яккханзар цо шура. Из эггара хьалха къкха тоьал йоккха котале яр.

Шератара шерага дукхагӀайоахар шура. Дукха ха алалезьа шура яккхара Грозненски района цхьоалагӀча шурей совхозе мел йолча доаркел тӀехъьжар Зоя Павловна. ХӀаьта цо ха а хало а ца къовсаш шийн новкъосташта дӀалора кӀезиг-кӀезига Ӏомаеш, зайн къахьегаи ше Ӏомаь керда говзал, опыт. Зоя Павловнайна дег тӀара ловра шийн новкъостий аьттув болга. Цунна хиддэннадацар аьтта цхьан хана ше а иштта новкъостал эшаш а боккхагӀа бала деттагӀйй шийна хала хьаувтташ а хинна ха. Ше цхьанне доахача толамех кхоачам четацар цунна; цунна дагалоаткар ферма гӀулакхаш, цар сагото йора цо.

Деттача доахана Ӏула бригадецала хала хьожаберган аьнна хьоахадача, правлене бераригача членаша могаьа Зоя Павловнай кандидатура яр.

Цул тӀехьагӀа дена керда декхараш тӀалийшар Зоя Павловнайна. Цхьабакъда, цунах ца йохавар. ХьалхагӀа дена халонаш да Ӏеша ца ярий из.

Шаккха зиш а дургдоацаш, къаьстта деза доархӀ! Зоес шийна Ленина орден ена — зарагӀдаьна шийн къахьегама гӀулакхаш бакъдаь тӀайийна ю...

Цу хана деза хӀаъ ши шу хьаннал, цудухьа тешшале дала йиш долаш да. Ларютина Зоя Павловнас шийн бейна боккха тешам боабаьбай аьчна.

Цунна массазалча хӀаннаэ тӀоагӀа тешал ду бакъдараша.

Зоя Павловнай бригадо сийленна чакхдаьккхар юбилейне шу. Планах 210 ӀэттагӀара 495458 килограмм шура яккха еза шера, пуи бригадо планал совгӀа 33289 килограмм шура яьккхар.

Цхьабакъда, дӀаза бё беза болх кхы а боккхагӀа ба. Къаьстта дика къахьег Зоя Павловнай бригадо уил шера.

Сатессаш латта ха. Геттара бавле я. Цхьабакъда, дуккхача цӀенашка дама сердалонаш язйай. Наьха массех ӀинзаргӀа йеладие къийгӀаккхар. Балха хӀа- кхача сихъенай Ларютина Зоя Павловнай бригада.

Р. ИСАЕВА.

Дицлургдоаца вӀашагӀкхетараш

ВИЛЬНЮС, 14 март. (ТАСС корр.) Советски Ӏаьдала тӀехье я аьнар Литовски ССР Ӏилмай Академех цун президента Социалистически Къахьегама Турпала Ю. Матулиса такхи Вильнюсе академи коллективни венарехха йоача республика культура декада дӀадаладеннача Литве енача Российски Федераца делегацих вӀашагӀкхийттача ше къамаьл дии.

Литовски Ӏилмахой толамех, къаман Ӏилман цхалаш нхарах дийцар хьаьшашта филологически Ӏилмай дектара К. Корсакоса, къоьнагӀа еле литовски истарина профессора Ю. Жюгжде, экономически Ӏилмай дектора Н. Мешкаускаса, кхычар.

Российски Федераца вналаш такхан иштта хилар мехка къоьнагӀа йолча вузех цхьаннахьа — Вильнюсски, В. Капсукаса цӀерагӀча университете. Къаман интеллигенце кадраш кийчъеча цу йоккхача ахьаьленах дийцар университета ректора И. Кубилюса.

Ерригача Литве дӀадаладеннад РСФСР музыкальни коллективаш гастролеш лоаттаешта дӀайоазийтинга. Таьк ьмнна хьалйизача Пачхьалкхен филармоне зала чу концерт яьтталир такхи Московски симфонически оркестраи Республикански академически эрсий хоровой капеллаи.

«Синтаксис — 1» — иштта еш УССР Ӏилмай Академи кибернетика Киевски института Ӏилмани болхлой конструкцех хьаьнча, программированием йиттайна дань синтаксически тӀеяташ автоматически хьалехар йола шой тайпара электронни машина.

СУРТА ТӀА: «Синтаксис—1» яхе кердаэлектронни машина.

Н. Шламенко сурт.
ТАСС фотохроника.

«СЕРДАЛО»
2-гӀа агӀ.   16 март, 1968 шу.

А. М. Горький вин 100 шу дизарна

Эрригачa мехкa сценашкa гIолла

Долвача хIинахна ший халхьа баккъ вола, тешаме воI хилла Максим Горький эггара а толашагIа йолу интернационализма самаз йоллаш хилла.

КIоргтача интернациональни уйлах хьалйиза ю Горьке творчество ю а. Къьсттта а сийрдагIа иза бIаргагу «ЙоIи Iожалли» яха поэмех «Макар Чудра» (1892 шу). Данкох йола легендех «Ларрах йола легенден» (1895 шу), «Лачах лола илли» (1895 шу), «ДуIаххайкочох йола илли» (1901 шу) санна йолча писателан хьалхагIарча романтически произведенеех. Уж произведенеш хьахиннарг Россе революционни болам айбеннача кьоастам болчаш далча исторически хьалашка. хIьата цу хьа уж эггара а чIоагIагIа хьант дозаш Россе тIа а яйзаз. Цхьабакъда цуница пхьан хана царех хоахкар дерригa адам хортамукъа хина, вахарa исследгIатеш боа- донцех кьовсам доаттабе гIерташ хилара гадоахарг тIадерадаь нах дукхабезарa бахьанаш. хIьата из дихкa боккачa беарaне цар интернационални терхам боллаш а хилар.

ТIехьагIорча, хьэдда реалистически йолча Горьке произведенеех лаьца дьоча, цар интернациональниц мазан кIоарггаIа да — эггара а хьалхагIа из да дунех тIа эггара хьалхара пролетарски революци хилалехьа хьалхарда, из хулча ханарча, цул тIехьагIарча Россе лаьттача хьала шерра а чулоацам бола а сурт бIарча хьайицача цу произведенеш гейташ хилар.

ДеррагIа а тешам бенна а воча интернационалиста, Горьке массе а хина кьовсам доаттабаь буржуазни национализмана, шовинизмана, расизмана дукьала. Китае монархи тIера дIаьыкхача 1912 шера Горьке китайски революце баьччага Сун Ятсенага ладаьд «социализма наькъа тIа баьлен чIоагIеь пен хинна дIаоттиь йиш йолча рассеой исследгIалда влиянена дукьала латтар ма чIоагIа лоархIаме да. Вайна бIарга из гой из баькдар хицдалийтаро хIанзарча Китае фу дьа.

Россе дукха писателаш ба деррагача дунеш тIа цIи хеза сий деш, цхьабакъда, царех цхьане а Горьке санна сихен кадайн вIаштIехьадьалалц из. ГучоагIа, цунна йолча лоархIамегIча бахьанех цаI из шедар чулоацa, шеддлчох чаккйоала интернационализмах йолаш хилар да.

Горьке из бедгахо, цул творчества эрригевропейски а дунех а лоархIам писатела хьакъехьа ше дувцарашка дукхача шерашка дали белгалдаьхах В. И. Ленина, цул доттагIчо, цул критика. Паччахьа правительства 1901 шера Горький ше ваьча, ваьхача городера дIаваккхара дукьала кхайкаеш «Искра» оагIонаш тIа Ленина ладаьд «европейски цIи йолча писателах хьакъехьа оаккарий хьасане сий доаца гIулакх дал хилар. Цу хана 33 шу доаца хиннав Горький. Цул тIехьагIа бархI шу даьлча В. И. Ленина белгалдаьхад Горьке шийн сийлахь а боккийча художественни произведенешца ше Россе а дерригача дунех а боллдой болшице чIоагIа вувзавенийта...» хилар. Кхы а тIехьагIа, Октябрьски революцел массехк бутт хьалха, Владимир Ильича яьхад, Горький — дерригадуний пролетарски революцена дукха пайда баь а бергбола а Iалалмате доккха художественни хьакъхьал да, ахаш.

Горьке творчества интернациональни лоархIама а дунех дена а тема вIалла а хулаш йоацачa тайпара шера я. Цулукьа цу темах лаьца дувцаргда вай, писатела эрригачe творчества хьакъехьа а ца дувцаш, алххa цул драматурге хьакъехьа, цул дунех масштабе а доацаш, вай боай мехка терхам Фахаре хьагьехьа.

Горьке ший пьесаш яй кертерча дьакъе дини юкьагIа. Эггара хьалха драматурге кьаьнаа из 900-гIа шераш дахаденнача юкьагIа, дехйа революционни болам айбенначa хана. Цу хана шу массала, дала —хIьата цхьадолча шерашка шийн а—крайгенай общественно-политически ираз чулоацаш бола, философски кIоарга, художественни кьаьгта йола горьковски пьесаш. Писатела цар тIа гучадоахаз буржуазни идеологи хIалак хургхилар, цул тIехьале из хилар, хIьата демократически хьалха латта пролетарски мировоззрени хьае а цхьабай, баьь а дьй. ЦаI вокхаз тIехьа аьхьела из ер пьесаш: «Мещанаш» (1901 шу), «Бух тIа» (1902 шу), «Дачникаш» (1904 шу), «Маьлхе бераш» (1905 шу), «Кьоза нах» (1905 шу), «МостагIий» (1906 шу). Царел тIехьагIа хьалый «ТIехьарбараш» (1908 шу), «Васса Железнова» (1910 шу) яха пьесаш.

Горьке драматически творчества шоллагIа вoкъ—30-гIа шераш. ХIьата драмаш «Сомовы кхыбараши» (1931 шу), «Егор Булычевi кхыбараши» (1932 шу), «Достигаевi кхыбараши» (1933 шу), «Васса Железнова» (1935 шу, шоллагIча тайпара язъаь) яха пьесаш. Шоай мехарча эрригачa концепцех меттал, хIара образах а хIана аллап, аьнна, чакхйоалаш кIоаргтача историзма уйла йоаллача цу пьесана хьагучайоахар шийн из яьккха дьаьна буржуазни дунe хIалак хинна дIадалалне деревоацаш хилара социалистически революци хотьалалза йеарг из хилара.

Революци хилалехьарча Россе паччахьа меньуран реакци лата дукхаьлеташ яй Горьке драматургена. Уж дукхалеташ йоаллацехьа а тIехьарта чIоагIа лоаттадеча идейни кьовсамашка чIоагIдуш хьеший из. Эггара хьалхара горьковски пьеса — «Мещанаш» — оттоашехьа а цунна гоахаьа реакци прогрессни идей лара доваш дедаденнад. Петербурге 1902 шера 23 марте хинна пьеса кертера репетици, К. С. Станиславске лаьчунга хилачa, кертерча довна тара хиннай. Демократически мукъали котьаьнка доа. Столице ишта хиннаа гIулакх, хIьата мехка кхьаний [illegible] гIа а халагIа а ийттад. Цхьабакъда, шига а — мелла дукьаленаш хиннаь аз! — кьоацца гореда юлаш чакхьалаш литний горьковски спектаклеш.

Украински меттал, а Горьке пьесаш уттаеагр хийнид хиннад Iаьалеа. Цулукьа украински театральни труппий дуагалой эрсий меттала уж пьесаш уттае кукъа безаве на Iеваш хиннаб. Горьковски герой — «Мещанаш» герой — украински меттала дукхьавахха шестиннаб цу хана Австро - Венгре цара хьаьча Львове. Вай дезочна дукха Горьке пьесаш украински меттала а лаьай, хадамара камьохала а юаш эрригачa республика сценаш тIа уттаеш а я.

Горьке пьесий герой революци хилалехьа белорусси меттала Вестхила йиш йоацаш бисаб. Цу хана Минска, Гродно, Витебска эрителаш алхха эрсий метталарча Горькега мара хьеда а ладувеIа а йиш йоацаш хиннаб. Цхьабакъда, советски хана эггара хьалхара белорусски кьаман театр вIашагIа яделлинге а эггара хьалхарча сеоне цо дIаьььекхар «Бух тIа» яха пьеса.

Событехи драматизмахи дизза да Прибалтикерча, къаьсгта а Латверча горьковски театра истори. 1902 шера бIаьсти, Петербурге оттаьь цаьа массеех ди мара даланза хиннача хана эрсий меттала «Улей» яхача рижски театре оттаьй «Мещанаш» яха пьеса. Из демократе йоаца майрал хиннай: спектакль оттае Iаьдалаша бенна дукха хиннабаш. Хила-м шоллагIа спектакль а хинналц.

ШоллагIча шера петербургски артисташа Риге дIахьекхай «Бух тIа» яха спектакль. Довзар латтача хьа балкона тIара революционни листовкаш дIа-са а кхийсай. «Дашкха самедерживаI» ахаш мукьарa а хийттад.

1904 шера «Мещанаш» латышски меттала оттаьь хинний Риге.

Социалистически революци котьаьнача хьаланка эггара хьалхагIа Латве театраш цун сеоран кхоачаш а йоаца хана цара долаш хиналц, цхьабакъда, цу юкъагIа «Мещанаш», «Бух тIа», МостагIий» яха пьесаш дIахьекхай цар эрителашка-латышашка. Лиепайски хальна театра кхьнеттеа буржуазни строй йолча хьаланка а вIаштIехьдийкад горьковски пьесаш уттаелга.

1945 шера Прибалтика немецко-фашистски захватчикех мукъа а яьккха, дала хургйолаш шийн дахьенах йоа хьатеаай, хIьата прибалтийски республикий культура цу сахьате хьалха латтача эрсий культурацара шийн традиционни бувзамаш юкьаметтаулде а йоллеснай из. Эггара а хьалхагIа юкьаметтаоттабаь Горьке театрацара бувзам. Цул пьесаш — хьалха уттаьарашa а кердачар а — чIоагIа меттиг дIалаьцай Латве, Литвана, Эстоне театрий репертуара юкъе.

Дукхача кхыча эрсий писателий классикий а санна, ишта Горьке творчествацел кхоаай юкъе цо къаьстта йола меттиг дIалоьай Кавказо. Ше къона волча хана, дерригa дуне худдаш ше дийнадача хала эрригача Кавказе гIолла дийнна чакхваьнав Горький. Гуржий мехка вахаш цу даьккхал цо. Уккала, «Кавказ» яхача тифлисски газета тIа, 1892 шера 12 сентябре шийн эггара хьалхара «Макар Чудра» яха дувцар копогахад цо. Горькена чIоагIа дукхаезаш хиннай Кавказ а цун халкьаш а, хIьата царна из а [illegible] чIоагIа дукхавийна.

«Бух тIа» яха пьеса гуржий меттала а [illegible] революция а хьалахьа Тифлисе оттаьь хиннай. 1906 шера Закавказьен тайп-тайпарча городашка довзаьй из Теворг Перцмана армяний-гуржий труппа. Оттае бокьа ца лушт хинна йоллаш кьа а «ТIехьарбараш» яха пьеса 1910 шера Бутансе оттаьь хиннай.

Армянски театра дентелаша дукха ха яьккхай Горький армянски эрителашa дIаьхьокхилга вIаштIехьа ца доалаш, «Бух тIа» яха спектакль Севунянен Аветисян группа 1909 шера эрсий меттала кхьметтел Варне (Болгари) а тIехьа дIахьайкха хиннайоллашехьа а. ЙоаргIа терше да спектакль довзаьча клуба цIеча занавеса тIа дунеш боккьаларча интернационалистий «Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхоталь!» яха тIахьехам язбаь хинна хилар.

[illegible] хана Армяне Горький гетара дукха [illegible] а хьейхахай, хIанз хьувкхаш а [illegible]. Армянски театра эгара доархIамегIа дола хIама, кхьметтел заман доархIамегIа доал хIама хилар Сундукяна цIерагIча театре «Егор Булычев» яха спектакль оттаярах. Из оттаьй Вахтангова цIерагIча московски театра артист а режиссер а волча Борис Захава.

Средни Азе эрителаша Горьке пьесаш 20-гIа шераш [illegible] дукхьайза Маргалйр, уж а эрсий меттал «ТIахьагIа, кьаний меттала а яькхе, горьковски драматурге дукхача ханa довзаьстал цар казахий, киргизий, узбекий, туркмений театраш кхьахьеттара.

Горьковски репертуар вай мехка кхьнеа Закавкорчен Молдаверчен а, Азербайджанерчен Литверчен а, Татарерчен Якутерчен а, Карелерчен Дагестанерчен а кьаний театрий сценаш тIа ишта чIоагIуш, шийна инкта баьаш хьесай а из йиш ер. Хьаьцц традици, бахьаьалесаш цига эрсий хилар юкъа а доалаш, массе а меттиге горьковски драматурге кьаний театрий сценаш тIа дIачIоагIдаьлар дукха дале а кхьа лоагарa хIама доал. Революци хилалехьа Горьке пьесаш хьалха латтача демократически эрсий литературацара, эрсий театрацара кьаний культурай бувзамаш уттадарах чIоагIдаран боккъача лоархIаме хиннай. Советски хана кьаний театрашкарча горьковски спектаклех вай мехка дукхача кьаний искусство идейно-творчески цаI хилара дийна хьоккан хиннаб. Горьковски пьесаш тIарча балхаца дувзаденна да Октябрьски революце хьалаь керда кьаний театраш догIааьхар. Из за Максим Горьке театра доархIамегIча интернациональни маIанех дода цаI.

Владимир ГРИГОРЬЕВ.
(АПН).

Новогрозненски нехцехьте цIаддевнискхарча завода № 43-I йолча установка технологичи кетар болгальеннa дика кьакьйегIаш я коммунисы оператора гIанчa, Е. Рудич. Цунце хадаю цо технологически режим, трахоца продукци поккха дикаш болаш хьуйайт.

СУРТА ТIА: оператора гIанча Е. Рудич.

В. Довлеаа сурт.

ЯЛАТ ХЬУВКЪАДАРА

Керттерча дакъе хьаккарч ялаш ба тха боахаш. ХIана уж дерттIа кхабараш, планах дукхагIа дулх хIара хьаккаших тIаккатаьй тараш хIара шера 8,5—9 эзар тонн ялат кхеле дехкаршйла ба совхоза кхаш деладераш. 1964 шу тIаккхачалца уж дехкараш кхоачашдацар совхозо. ХIара шера хьебу хьувкъаш шай дукхалча дикача, чIоагIа тIоргаш хулар, хIана аьнча кхетташ хьалеш тайпадар цу хана гIулакх. Цул белгалой агротехника лоах хилар. Совхоза ялата культура из хилар дар. Совхоза хIара шера хьачальникашкара дежиар ийза дозаш хулар.

1964-ча шера укал ялата культурай хьувкъаш дика лакхбаьл баьлбеннаб. Нагахьа санна цу шера хIара гектара тIара 15,5 центнер ялат чуйнадале 1967-ча шера 24,1 центнер чуйнар.

ЧIоагIа хала хьийгар оаха «Безостая-1» яхача сортах дола ялах. Из болха яIа тха хьалашка гектаре но хаьрхьар. Цхьарчоа цу сортах лола кIа вIалла дIа из де а дакрхIадар оаха. хIана аьнча 1963-ча шера хIара гектара тIара 8,3 центнер мара хиннадацар. Из ишта хилара бахьан гучалаьлар тхона тIехьагIа. Кхашка геттара вIаьнта тувсар удобренеш. Цхьабакьда, из гIулакх тоадича хьувкъаш а лакхбелар. Масала, дIадахача шера 11207 центнер ялат чулера оаха.

ХIара шера хьатта ледадира культура а лакхьу. 1950-ча шера деладенналар тхе севообороташ балха юкъекхуза. Цхьабакъда, боахама хьалашка хьакка уж юкьаеккьара дофцагIхалашо тхе. ХIаьта а цох пайда хийр — тха вIаштIехьадаьлл кхаш... кхашкара хIара шерагIа дика кIаьнта. 1964-ча шера цаI севооборот балха юкъейоалайайр оаха. Уж мостоалхьй тьайбанта цорча гIазма, вошa доакъар хургдаш, ялат кхедара заланош кхоачайе хьалаш тергaл а деш.

Тха доаманта юхе уллача, хIара шера 500—600 цу эсадаш хучача йоалаш хьажинаш тIу тайпара севооборотaш лоархIаме я. Цара севооборота кхай тIа удобренеш тувсара система белгалхьай аха кертеграмашка кьешна, хьаьуш-на фосфор хилара хьажиа; Чакхлара хлатена обработка тIара систем. Дукха бах баьй боха хIара культурена дихагIа кIарахара аьтуга болаш йола предшественникаш хилара а. Из этеа технически тIехьагIа шера болха юкъебоаллаш оаха тхоай севооборот.

Чунна дувалаь хьувкъаш из дIахалача шера алат кхедара доза. Цу шера деррига а оаха кхедаь ялат 10182 тонн дар, планах доагIар 9414 центнер шера доацач. План тIехкхоачашъе вIаштIехьдаьлар тха ялат дика хьувкъадарах. Хара гектара тIара 23,7 центнер ялат дакха дIадаьча 24,6 центнер чуйнар.

Массехк доз ала бенаш ба са кIа кхаьарах а. ДIадахача шера хIара гектара тIара кхаьера хаьрхача 29,6 центнер кIа даьккхар оаха. хIаьта хьалха ялата-бобеш культураш хиннача кхашкара — 34,9 центнерага кхаьчар из, кхыйола предшественникаш хиннача кхаш тIара — 21,4 центнер. Цу гIулакхо хьехьех предшественникаш ийса херхача кхаьех ... хIачул дуккха а дукхагIа кIа даьккхалга.

Ялата культураш дика хьувкъайра доккха дакъа лаьцад йоккха опыт йолча кхаш леладе раша.

— Дика кийчо яй оаха тIадоагIача шера хургболча хьувкъаш а. Цхьа-дале Iалашдаь деррига фу хьоалагIчен шоллагIчен классах да. ХIанзе а белгалхьай хIара гектара тIа кIин е кхыча культурай масса фойт хоачайттаргба хоатташ йола нормах а. ХIаьта уж нормаш лаьттаншера питательни веществашка, хIара кхай тIа хьалха дIайийла хиннача культурага хьежна оттаьй.

Ялата культурай хьувкъаш алсамбаккхара йоккха ресгро я тха боаламе кхашка хий деккар. Сленга хIана 1127 гектар хий дакка лаьтта да, вешта аьнча деррига ча лаьттах пхийтта процент. Хий деккача кхашкара хIара шера бIаьш тоннаш ялат кхеду оаха планал совгIа. Оаха цудукьа боккха тергам тIабохийт цу лоархIамерча дешa. ВIашагIъешай хий дехка звеньяш. Цар доалалаьа шоргта эшаш йола техника а.

Боккха пайда боал тхона хьалха латта опыт массанена дIайовзий. тарах. Хьаоцаргьа вай йов. Катерманова бригада. 1960-ча шера деиз районе хьалхара меттиг дIаца хинцаш хьайоагIа из. Цу бригада лерда тIа вIашагIъалай оаха хьалха латтача опыта школа. Катерманова опыт Iомадро чIоагIа повкъостал дир Калыров Хьусена, Габроев Тома бригадашта. Цар укх тIехьарча массехк шера дакха хьувкъаш кхобу.

Г. КУЮМДЖИЕВ,
Урус-Мартанъ районе «Красноармейский» яхача совхоза керттера агроном.

Юртбоахама къахьегамхошта

Укх шера январь бетта Кьилбаседа Кавказа юртбоахама къахьегамхой зональни совещани хилар Ростове. Лаьтта лелаераша пайда эцаргболаш, царна наккъадоргаалаш хIанаш дар совещане дакъа лоацаш хиннараша дийцараш.

Ленински преме лауреат волча ВАСХНИЛ академика И. И. Хаджинова доклада тIа дар хьажагIа кхеяра ваькъех лаьца. Лакха хьувкъаш кхедара юкъе фу дакъа лоац севооборотaша хьахайтар Ростовски областа «Гигант» яхача совхоза директора Д. Д. Ангельева.

Юртбоахама къахьеганхоша дика пайда эцаргбола ер Кутаиски СХИ профессора, юртбоахама Iилмай доктора А. Н. Симакина аь доклад а. Тайп - тайпарча удобренех фу пайда бoал хьувкъадара, яхаш дийцар Iилманаш.

Ялат хаипахьа дIаерах боалача пайдах лаьца хьаьиьл дир Краснодарски юртбоахама Iилма - тохкама института директора Т. С. Дубовцова.

Совещане къамаьл дир Нохч-ГIалгIай АССР-а юртбоахама министра Г. Н. Илюхина а.

Уж доклада йоаш йиш я тха журнала мартовски номера тIара.

С. ЧЕРВОНЫЙ,
«Сельские зори» яхача журнала отдела редактор.

СУДА ЗАЛЕРА

НАХ БОАБАЬРАШТА ТОПАШ ТОХ

Самардийнахьа «Красный молот» яхача завода культура ЦIагIа уголовни дешай гIулакхашта йола Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча суда выездной сесси хьежа яьлар Г. В.-В. Рагимови Г. И. Бакшиеви бехке беш йолча дешага.

Суда хьалхашка багIа къаьстта кхерале зуламхой. Рагимови Бакшиеви бехке бора цар, бахла вIашагIа а елла, оаккарий хьесапе Ростов-на-Донура Н. Бруликии А. Финкели, Харьковера Н. Веселянская, Грознера Е. Штейнберги М. Степанова боабарах а боабарах а.

Нохч-ГIалгIайчен Лакхехьарча суда председатель М. А. Кузнецов, халкъа заседателаш—Грозненски хлалокомбината механик В. В. Вриленский коммунальни боахама управлене инженер Р. А. Тороева юкъе а болаш йолча, уголовни дешаша хьежача выездной сесси, дукхача деношка массе оагIорахьара хьажа а хьежа, боккъонца тешна доаш дерриге хьаьккаш.

Зуламхоша кхоачалаш уттаяьккхе а, боагIийр болча боккъона кIаллахарбоила беаш болаш уж хинабале а, уж йоаш шохар боккъонца хьахьехкад.

Дах, зуламаш баккхий долаш Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча суда уголовни дешай гIулакхашта йолча выездной сесси Рагимовен Бакшиевен эггара чIоагIа йола сух яй — топаш тоха.

Суда зале хиннача Грозне къахьегамхой вахалаша къоабальдь тIайийцар приговор.

Дег тIара хьаллоацаш къоабалдеш

ХАНОЙ. 13 март. (ТАСС). «Варшавски Договора юкъе дакха долашча [illegible] болх [illegible] империалистически агрессене духьала вай халкъо доттабоча къахьегамах... — аьду «Нуан дайзан зан» яхача газета.

Варшавски Договора юкъе даьча пачхьалкий коммунисти Политически Консультативни Комитето Вьетнамах лаьца оттаьча Декларацо США империалисташа дIахьейт, агресси шоаьхьаро вьетнамски халкъа кхы а дукхагIа хоз боккха дукхьалe оргинахар, белгалдаьккха газета.

...Варшавски Договора юкъе даьча пачхьалкий [illegible] дIаьча доккхаче дег тIара хьаллоацаш хиларе тIа-тIа дукхагIа деган увтуттаду Вьетнамa Къулбехьарa Кьилбаседарa эскара а халкъа а... Дерригача прогрессивни адамашта, къаьстта а социалистически мехкий халкъашта хIара декларац дукхагIа еш бокъонагIеи хьалхарагIеи хьы а йоаш, кхоабьестал а ду вай халкъо йоттабоча къовсам кьовсаш.

Советски Союза социалистически мехкашка дейча [illegible] кхоачаш [illegible] вай халкъо [illegible] оборони цIогI а бу вай мехка шингь а дьаьна боакхача тIехдоаччe тIа медалашта юкъе дакъа а лоац.

Вай халкъо США-на духьала лоттабу кьовсам социалистически мехкий дерригача прогрессивни адамий оагIонгаьа чIоагIа хьаллоацаш хилара тешаш ду. Вай партер къовсамехь хилара, даьле дерриг США-на духьала вай лоттабу къовсам юйса а дунеш халкъашта юкъе боккха лоархIам болаш а хилар, цхьадаш йоккхий дешодан боккхи хилар», аьду газета.

(ТАСС).

ФРАНЦЕ ХЬАБЕ БОЛХ БОАЦАШ БА

ПАРИЖ, 14 март. (ТАСС). Февраль бетта 10 эзар сагa дукхагIа хиннаб Франциера хьабе болх боаца нах. Социальни гIулакхашта йолча министерства официальни даннеш йоалхаш, «Юманите» яхача газета язду тахан, хIанз хьабе болх боацаш мехка 450 эзар совгIа саг ва яхаш.

Доалал дехьара

КЪУЛБЕХЬЕН ВЬЕТНАМЕРА ТIОМ

НЬЮ-ЙОРК, 14 март. (ТАСС). ДийттагIа ди да Къулбехьен Вьетнам мукьаяккхара герзашцарча кьаьй отрядаша американски форда гIашлой эскара толашагIа долча, лоархIаме стратегически пункт — Донгкаро США бIунай Iалашеш бааза лораеш латтача доакъьонта духьала латтув бувеш тIом бу.

Цу базера тIеда ххоачама, тIема гIирсашца, продовольствеца Iалаш ду демилитаризованни зонагара къулбехьенгахьа латта форда гIашлой эскара доакъош. Из эггара чIоагIагIа эшаш йола пункт лораера Iалаьмате боккха лоархIам бу американски командоване, цига чIоагIа лоина керда-керда низаш тIа а хувлаш.

НВСО подразделенеши американо - сайгонски бIунашта юкъе сера вIашка а летташ хоинза тинад Къулбехьен Вьетнама къилбаседехьарча яхе провинце. Дов эггара чIоагIагIа хиннад форда гIашлой бааз йолча форде йистерча Зданиь яхача городе а Куангач яхача провинциальни центра юкъе а.

Сайгона юкъе а города чуьра а кортамукъалех кьай подразделенеша массехк операци чакхъьяккхай американски марионеточни постошта дукьала. Сайгона юккъера дIа ялх километр гаьна уллача пхьан ноахта атака йир патриотий отрядо. Массехк марионеточни салте вийна а човнаш яь а я.

ЗУЛАМЕРА ПЛАНАШ

РИМ, 14 март. (ТАСС). Нагахьа санна тIом хинна меттиг вийслой химически биологически герз юкъедаккхара горо кечдаш дола, боккъонца хьежа оттадаь къайлагIара инструкцеш да Малхбузен Европе латтача американски бIунашна. Цу хьакъехьа дуйц эггара тIехьагIа араьнчача «А-би-чи» яхача итальянски журнала номер тIа кевтеха араьлначча статья тIа. Журнало хьаьтIадаьккхад «къаьстта къайлагIа яа» аьнна мугIараш дала йоазув а долаш долча Европерча американски герзашцарча шийй командоване шийн документа фотокопеш.

Цу документаша тешал ду, яздy журнало, «европейски территоре тIа тIом хилара торонаш теркальнча американски герзашцарча низаша хIанзале а теркальной хьувкаш дIадийна хIамашши хIалакьяра торонаш я». Статья тIа ишта белгалдоаккх. «Вьетнамо лайпача тайпара бола а кертерча дакъе гражданашка болча няха зулам дергдоле а тIом хилара кхерам Европана тIабесса хилар. Цо вахара хилазза эргйоацача хIамаех боахаргба бIухой бахьа цаIеш, кхалнахи бераши а, хIьата по европейски мехкаш доасса а дерга. ЦIа «зулам лархIа доагIа», белгалдоакх журнало. «ХIьата уж йолаш чакхъяьа тардуш хилара тешал ду Вьетнамо».

КИТАЕРА СОБЫТЕШ

«Мао Цзэ-дуна идеяш» Iомаеш кхи пхьайха а «активистий слёт» хилар Пекине. ХIара укхаза гулбир Китая халкъа-кортамукъален эскара авиационни доакъой аннаши. Слете тIахьехамаш бора «Мао Цзэ-дуна идеяш Китае меттел, деррига дунеш тIа а хоалаш боллаш чIоагIбьра». Ораторши кIоргаь хестаеира Мао Цзэ-дун, хьийкалора, цун «идеяш» дIайоархьйра чIоагIбьра — китайски халкъа кхели дерригача адамий кхели в тIехьа. «доала хIана кьоастален дола кардинальни доь да» ахаш.

Слете дакъа лоацарашка суд йита цига воалаьр китайски эскара генеральни штаба начальник хинна Ло Жуй-цин. Цунна дукьала «кьовсам болабир» — хIанз Китае ишта вал Мао Цзэ-дуна хьанор доахаш болча махага дукхача адамашта юкъе хьача гIелалах «Кьовсама» процедура севах лоттаьча, цо хатт, бехке веш вар из сий доалача вокххаш доал камат чач а яла сцена тIа волккхаш хилерах а шаьгIа «корта Iочуберзабийташ» хиларах а. Ло Жуй-цин бехке ву тIема дешашта из «Мао Цзэ-дуна накъна» дукьалйаьхна хинна ахаш.

Слете ишта дийцар промышленностин юрта боахама, дешара заведенешта доаттабу тIема тIахьожам дIахо чIоагIбеш хиларах а. Шоаш хьадаьхаш деча хана «культурни революце» кулгалхоша эскара хьалхашка дехкьр оттаьа «революционни комитеташ» кхы а хоалибоалгагIа хьалабаьй доацеш аьнна. Цу тайпара тIахьехамаш даим бердакхар лелаьча революционни органашта меттел вIашагIьохкаш латтача, революционни комитеташ салаш эрий гIулакхаш мела хиларна хувзаденна да. «Цзинси жибао» яхача газето деча тешалатIа, «культурни революцена» дукьала барашна «массе тайпара бухйоах Вайнех яхача провинце хинна вIашагIъеккхаш йола комитеташ, Iаьдал шоай бе долаш тIерт уж». Цу газето деча тешалагIа, цу провинце дукхача районашка кетар боал, центрера уха указанеш цу лостигашка кхоачашьнц. Газето белгалдоаккх, провинцерча эскара доакьой лоархIам чIоагI а бейа бIаьстан юкъе кхашка деча балхех лоархIамала хала хургхилар.

Къулбехьарча Китая цхьа провинце — Гуандуне, яхача мехкий телеграфни агентствашa деча хоамех, «массанара гIулакхаш а хинна дIадоладенадах нах боабелга, къоалаш йоаь, саботаж лелаеш, бувзама средствашь хIалак едгa». Из долла хIама — производствой общественни порядок чIоагIа бракъьаккхача «культурни революцех» хьаьаннар. Провинце дукха ха йоацаш вIашагIъеллача «революционни комитета» органо «Наньфан жибао» яхача газето кертагIлаах «хьалхагIа карточках оттаьь хинна Iалашон бодрема дIахо дита йиш ца хилар».

Китайски компартей тIа лаьгIлуш дал КНР председателах Лю Шао-цих гIерташ деш йола къамаьлаш «Жэньминь жибао» Лю Шао-ци бехке ву «халкъен партей лоархIаме декхар да производительни низаш сихагIа дегIадоалдар» аьнна цо хьакхайкадарах. Лю Шао-ци дал из кьэчаьл а хIьата ишта «промышленни предприятеш рентабельни хулийтилга чегаден цо дийцараш а ревизионистски никъ» санна лоархIаш да. хIьата материальни безам сообаккхара принцип цо хьаллапарах «бIеха ревизионистски товар» вал.

Пекински газеташ керайох хьехархоштех дешархоштех тIема-политически гIулакхаш Iомалора эскара подразделенеш мехкарча дешара заведенешка хьожайра хьакъехьа Мао Цзэ-дуна техача приказа цу дизара хетаь материалаш. Мао Цзэ-дунови цитаташ дагахьа Iомаелга «культурни революце» юкъагIьхьа занятеш хIана а, малорра аьча, дерттIа дIайолашлалаза йолча Китая школашкен вузашкен «дешаоа керттера предмет» доархI «культурни революце» кулгалхоша.

«Бэйцзин жибао» яхача пекински газето деча хоамех, китайски столицера миллион совгIа болаа дешархой алхха тIема говзал мара Iомаеш боаца хIана массехк бутт баьннаб. Газето яздy, пекински гарнизона тIема инструктораши салташи тIема гIулакхаш хьехилга вIаштIехьдаьккхад юккъьарча 834 школе, юкъерча 385 школе, дукхача вузашка. Цу газето ахачох. Пекине культурни революци йолаенача хана балхара дIибаьккхаб тоъал дукха профессорашi преподавателаши.

(ТАСС).

ЧЕХОСЛОВАКИ. Город Пльзенерча В. И. Ленина цIерагIча заводо шоайна хIанзарча тайпара атомни энергетика экспериментальни база [illegible]. Укхаза тохкаш а дергда, зонаши а духкарга атомни электростанцешта йолча кертерча оборудоване а, материальной обработкий а, хIьата ишта а тараша радиоактивни излучени хьажа средства.

СУРТА ТIА: хIанз Бугуницанна (Малхбузехьен Словакии) хьалхьа леттача эггара хьалхарча чехословацки атомни электростанцена хьалхагIа оборудоване вIашагIйоллаш латт.

ЧТК—ТАСС-в сурт.

ОСМИЕВ Хьамзат.

Пхьегlа тlа хинна къамаьл

Беламе дувцар

ПАЧЧАХЬА хано а Советски lаьдал эттача хьалхарчу шерашка а шозй мукъа ха пхьегlаш тlа дlахьора вайнехьа ахархоша. Церна дола кино а театр а из дар. Шоашта болча сагъердама наха пхьегlа тlа цо даш а цо олаш а хlама дисацар. Эттара хьалхе цига хоза керла хабар, цига фальгаш а дувцар багаш а бора, нах а бустар. Цига хоара юрта эттара хозагlа йоl хьан кхийнай, массагlа ди бар малах. Цига вlашlагlехьдоавар наха юкъера хола йиш-аоша а. Эттара хьалха цига гучаболар дошца доьхуьлаш дувцар...

Цхьа муттарча цхьан пхьегlа тlа дукхахча юртхошта «шийна дийнар» дувцаш воллар цхьа къонах.

Ше даш массаза оал из дош бакъдош дуй буар цо. Нах дукхагlа тешабар дукъе даш хурдар цо из, цхьабакъда, дуъ-м шийхьашт мелд бэйта, цо хьанчок тешаш сагl-м вацар цу пхьегlа тlа.

— Воллахlе дьора, — йоаххар цо, — итт метр бlаьха мо бар селхан мекха бакина йоай тlаpa цlаволагlаш аз бийна бlехал...

Из мел соме бар в, цун бос миша бар е, ше из миша бийра а хьадувца цун нхелехьа цхьамме бегдьиххер цун дош:

Фу дувц lа хlаьа?! Бlехал мишта хул итт метр бlаьха!

— Шек воецаш, хийцце дуъ бен йиш а сога вораl метр-м из хургбар, аьнна.

— Дlахала, мала тешаве гlерт хьо цунех: вай метие а мича хинниб вораl метр бlаьха бlехал-м.

— Вораl метр беце е, — аьлар цо тlеикла, — са да вакача кашора, пхи метр-м хlаьта а вета е хургбар.

— Хlана дувц lа нах тешаргбоацарl Хадий хьона, пхи метр мел йlаьха яl

— Са даьсара кхо метр хур ма бар из.

— la дуъ беерах цунах сег тешаргвац. Бехьдар ала lа.

— Воллахlе, биллахlе цхьа метр ба а бар, грамм миссеа чуеахьа а вергвац.

— Метр бар ах lа? Кхы чунхьа ваергвеций хьо?

— Цхьа грамм вергвац.

— Ца воалача, вноза хьай доша да са, — белабелар ладуегlаш ллтараш.

Хьехархо мича вахав

Хинна хlама

Тхьо иттагlча шерашка дер из, Галашкински районе. Ши кlира гаргга ва ер, юртара юрта а водаш, райочарча школашка хьажаш со лела. Юрташ еlаш гаьнгаьна едаш хиларах кест-каста хулалаьар школашка. Цу хана цу районе чуйоагlар Арштеш, Бумат, Алхасте, Хамхой а Цlьорой а шахьараш. Цхьаь цаl маьим вцар районни организацей, а хинча а уж лага нахкаш а дацар. Районера баррига гlулакхера нах гоарашла лалар.

lуйрийна ийсларlа сахьет дер Лакха Эрште со «тхьача хама. Коа дагlача карзах сай гoвр дlа а тосса, школе чуваьлар со. Ийна а салаlа бераш вранийхача хама хьехархой чулстена цlагlа а сег ца хинна, шоргтге мий хьа а йийлла цхьан классе дlачуваьлча шек аьвпар со: сона дукхьешка цу дийнахь гуш вар «хьехкаш» кеlгlар. Бераш хьа зlамига сег вар из. Ала доагlа. цу школе меттел, еррига районе а цхьанхе хьехархо вацар юкь-дукхьела сона ца воззьшхоалагlа шу дер районе аз болх бу.

Дукха ца гоеш чахлъьаьлар урок. Бераш ара а довлийта, тlакха цунга са дlа а воавийта хьеттар аз къонача хьехархочунга:

— Хьо мелав?

— Хьехархо ва, — вlалла шек а ца воалаш жоп делар цо.

— Тайпан цlи фуй хьаl

— Цо оана хьайсавийтар ший цlи а тайпан цlи а.

— Дукха хе йий хьо укхаза болх беш воле?

— Селхан воллавинне.

— Хьалхагlа мичахьа бьо lа болх?

— Колхозе бухгалтер хинна со.

— Хьана хьажаваьа хьо укхаза хьехаl

— Колхоза председателa хьожаваьа. Бухгалтера балхах со ца кхетарах дъьд цо из, — дъьцхар цо ше аиннар.

— Укх классе хьахаш хиннар мича веzав?

— Цунах сона меттел колхоза бухгалтер веьа.

— Хьана аьа?

— Колхоза председателa.

Сарралца къьаьга дийзар шн шу хьалха хиъ класс хьахха воле кlаьих «хьехх» дlа а оттаваь, абухгалтера болх вlашlагlехьбелапцах, аьнна, колхоза председатела дlаьига кинна хьехархо ший школера болх бе дlаоттавера.

Хlанз-м цунах теша а хала дасалла бокхза тlа бехкхаб вай школаша хьалхашкохье. Цхьабакъда, цу хана нийсlора из сайна доле хlамаш.

ШОАТТАДЕН ОАГIУВ

БОВЗИЙ ШОАНА БРЕСТА ТУРПАЛАШ?

УКХ СУРТА тlа бe Брестски крепость дерашш дьаьттераш. Царех вахьа латта цаl дийне ва. Из ва лейтенант, хlаьз Надтеречни района Гвардейски вахаш вола Шахмаев Нуради. Воакш, хетаргахьа, тlам белаbенача хьалхарча денешка Брестски крепасте боабьб. Хьалхашлахьа lехайна оагlа Гвардейски ахача юртара Полтаев Хьувайн. Аьтта оагlерахьа уралттар гlаргlа ва, цхьаьйкъ»да, цун тайпан цlи а ший цlи а дагаргlаш кватье урлеттача Шахмаевнo. Гlалгlачун дах цlи Сайт йолаш санна хет сона, йоах цо. Аьрда оагlерахьа аьтта нахча Шахмаевна вlалле дага а вагlац. Эвенкаспера а Гвардейскера цу шинних цхьанне хьере из кинелага хов цунна.

Са дехар да сурта тlа аьтта оагlерахьа латта гlаргlа [illegible] вовзе цу хьаькхьа «Сердало» газета редакцега хоам бар. Миштта хиза Брестски крепасте гlуланх дена кинначо [illegible] бовзача кьыболча нахах а. Вай дешарийла да Бреста турпалаш гучабахa, шар сай аьда.

Х. ОШАЕВ, писатель.

ДУВЦАР

ИОСТОЕВ lамежш.

ЙIОВХОРАШ

([illegible] ИХАЧА ЦИННА ТIАРА)

ЦХЬАЙ дийнахьа морахье пхьегlа тlа вахача laзега юртарча нaха бегаштa аьлар:

— lаза, хьай лоалайочунга хьажа ваханий хьо?

— Мала лоалахочунга?

— Мухтар-моллага.

— Ай, фу дьья цунна?

— Дьрa, хала цамогаш ва-м, йоах. Кхайкор а хинна, метте-м ула.

— Бовзьал ах! — меттабен доацаш, дега хала а хетаж аьлар laзе. Миттa a хоlаl-ахках бохха оцца хадар из, хlаьа кхайкор а хинхалье, геттара вlалвусаргва. Ваха-м, дьоре, гlоргхар со из волача, тхоессаре а.

...Цхьа-шй да хьалха дахча да хьувагlа вахача, доlаlа хlал а кайсвенна, чlоагlа йовхорaш хиняьар Мухтар-моллан. Ше чуххачашесьа а, хlама д ца кхоаллаш, кхыметтел дамза а ца деш, метта lовжжар из, цу бус дена кхыхьан да гlетталуш а улар.

lазе дlачуваьлча, вертота кхехка а венна, саначa хоргl тlа шийкхакхда кетар а йохха, улар Мухтар-молла.

— Дала мояршах доаш хьона, Мухтар! — аьлар lазе, тхаьета ходам беш санна, малхара, екача [illegible]

— Дукха вахалва хье, lазе! — аьнна цох йистхилар Мухтар-молла, хlаьта ца дlаьхахьа юнхьесьа кхайкахо воалелар. Сов чlоагlа кхайкаеш кхы йистхила а ца мегаь, кулга вакалца loххавар цо lазе. «Мисха-яр, молла! Вlалла йистхила а магацl» — аьлар lазе ший дегаь. Юххера цу кхайкаарах ше мукъалаьча, йистхилар Мухтар-молла а:

— Укх кхайкоро чlоагlа кlалхетае со, lазе. Дерrlа къамаьл дlа а дуаш.

— Дьра, молла, кхайкор — хала лазар ма-д, бехк бац хьа а кlалхесарах, — аьлар lазе. — Хlаьта а даьла дикаг цlаиаха а дог диала кегаргдац.

Уж маккa а кхотаж бацар шоаш вlашн дувцачох. «Укх кхайкоро чlоагlа кlалхетае со,» ахачa хана, Мухтар-моллана дагадаьттар, йовхораш а хинна, цо кхайкар дар, lазе цох кхетадьа кхайкор-лазар (туберкулез) дар. Пхьегlа тlа хиначa наха а хинта ма аьнинадарий lаьга. Хlаьта «Дала дикаг цlаккха а дог дикала мегаргдац», аьнна lазе сон чlоагlа.ейхарах Мухтар-молла а вар хlезит-дукха цехкаьлна.

— Хац, дьра lазе, сона-м — аьлар Мухтар-молла. — Дьла къахетам бокха хиларах-м тийша вар со, хlаьта а массагlа дагадоацар хул. Фу чаьорак шедаш иоъера мерд миссел мара дац, йоах, хахаран вaлaраш юкъера вордуь. Сага lоажал хьатlакхаьчача, йовхораш хилийта а, адамашта кьалханна цхьa бахьан а оттадь, дlалоргва ше, аьнна, ма йоахий, дала. Из дий хьанна хов ер.

— Хlама дергдац, молла, хlама дергдац. Кхайкоро кlалбита урахой а бийрa лушаха метгаш а. Вай карара хlамаш дац уж. Дала хьалчунга хьешка мара хила йиш йолаш дац лазарах валар-валар.

Шортига кхса д кхайда, цхе сона каьхат хьададьккхар lазе. (Из мара кхы цо д дацар ший гa). Кlалгlалла цох йаргахийтар Мухтар-молла, тlакха тхьовра цо кхайкакьчул чlоагlагlа кхайкоре а, «ахl» кха д волавелар из. Пхи сон кlезит-дукха ший бе тlа а да, дlаккхайла Мухтар-молла гlайба кlал делар lазе.

— Молла, — аьлар lазе, — фу юаргьар la? Пурам дац хьона, хьа ца вале. Укх латта але, хьона сахар кхьарг а-м а вай.

— Варкал хьона, lазе, хlама эшац. Цхьа хало-бала тlакхьачача мара лоалахо а бокъоца воваи. Дикa лоалихо хинна хьо, lазе. Дукха вахалва хье! Хlаьта соx-м ваl хургла.

— Дала моаршал лулда хьона, молла. Дlаовда со-м...

Шоллагlча дийнахьа, lуйрехьа хьа а гlетта, Черсе вахча вахар [illegible]

— Ассалам-lалейкум, Черсе! lатташий хьо? — аьнна цlагlа чуваьлар из.

— Ва lалейкум салам, марша воагlалва, lазе! — хьадухьаллера Черсе — Хьа ма тьалха арааьвнав, да вий хьо?

— Фуд-малад хьажа хьачуэттавар со-м...

— Хьанола lоха!

lохайначул тlехьагlа йист ца хулаш цхьа юкъ а яьнха, махкаро аьлар lазе:

— Сийсара вай лоалахочунга, Мухтар-моллагга хьажа вахавар со. Сона-м ха а хацар из цамогаш хиннавий, пхьегlа тlа гулбеначча наха аьнинадецаре. Сай юххера кхи сом цунна дlа а денна воагlа-кх, лай-воале д мича хов ер, аьнна. Хьа ма дий кхайкор хиннача сага.

— Пхи сом?

— Хlаъа.

— Вакъахьа деннад, геттара бакъахьа, хьога шорта хургла.

— Хьо хиннавий цига, Черсе?

— Хиннав, сай гlулакха дlачувахача.

— la делари моллаш хlама?

— Далазар, дьра, ца-м. Сога-м дац йовхораш хиннача сага тела ахча.

— Фу йовхораш юц la? Цунна-м кхайкор хинад... Аьлча а, сона-м, вай даха, дика ха а ма хац хьона. Пхьегlа тlарча наха а йоахар кхайкор хиннад цунна, цо ше а аьлар: «укх кхайкоро чlоагlа кlалхетае со», аьнна. Хlаьта кхы меттел халла мара сога хьайистхила а ца мегаш, из кхайкаеш-м сона сайна а бlарга ма вайрий.

— Ай, цо дикка уттеш йолa киловал ма йий из. Мухтар-молла ца вовзаш ва хьо!

— Хьай дьалахь, хиннайий цунна йовхораш?

— Хьон сон шиъ ваха, хlама-м дьацц цунна йовхораш хилар мара! la дувцар фу кхайкор да мича [illegible]

— Аь, lехавахь-кх со цо! Са Махьси вахача кашора, кхы-м эпарган хьона цо согара из, да у иох кхете а!

Цу сарахьа пхьегlа тlа гулбенна нах аркъала ухаш белар молла йовхораши lазена хинна тайпа болхи бувцаш.

Лимбажа гонахьарча меттигашка, латвийски столицагара бlаь километр гаьна, «Сьарчий мехка доракла» ахача кердача тайп-тайпара бесаш долча шерача экрана фильма натуральни сурташ доахаш д Рижски киностуди. Цу тlа дувц Якутерча граждански тlема турпалах цlеча латышски стрелокаx Ян Строд ах (сценаре тlа — Страд) лаьца. Тlехььнна дойкха къонахули деналя долаш хиларах, кlайгвардейпаштa дукхьаларча къовсаме Цlеча Эскара отрядашта де ха а ховш кулгалеш хиларах цунна кхоъ Цlеча Байракха орден еина динной.

Якутски АССР-е цун цlерагlа йолa колховаш, школаш, урамаш а.

Режиссера Ала Веретинеце доахкача кинокартине дакъа доац латышийн, эрсий, якутий актераша.

Сурта тlа: Ян Страда роль ловзаш Улдис Пуцитис.

ТАСС фотохроника.

Юртара культура университет

Вай республике дикагlчарех лоарlаш я Наурска районни культура Цlагlа болх беш йола культура университет.

Вархl шу да цу культура университета болх бу. Университета кертe даьц совет. Цунна кулгалдеш ва Наурски юкъерча школа хьехархо Алексей Андреевич Смирнов. Цунна салоlам лерттlа вlашиlехьбаккха хов Алексей Андр[illegible]. Кlезига къахьегац цо а цун совета членаш а университете вlахьош йола хlара занятик сакъердамегlа хургйолаш кийчъ ера.

Дукхахча хана цоцаи университета совета членаш а болаш дика болх беш хьабоагlа юребоахама производственни управлене кертера агроном Ф. Я. Затона, районни больницера лор Г. С. Новикова, районни киносети директор В. Д. Греченко, ВЛКСМ райкома секретарь А. В. Карпова, кхыбараш а. Университета хlара занятик кийчъеча хьинаре закъа лоац цар.

Кхыча культура университетий балханара хинагlар хьаэцаш, наханц дага а баьле царна дикагlа фу хет а хьежаш болх бу цар. Дукхьа къахьегамхошта ма хетта дика чакхъьина занятеш, царна уж дукхезаеннай. Из бахьан долаш университета занятешка дукха нах хул. Царна юкъе бу юртбоахама къахьегамхой, предприятей бола лой юртарча интеллигенце викалаш, дешархой. Къахьата дукха нах ух Калинина цlерагlча тхьагlар доакхача совхозера, «Терский» ахача жа лелаеча совхозера, шкодашкара. Цига вай нехкарча а доалол дехьарча а писателий, художникий дикагlбола произведенеш дlайоалийт гулбеннарна. Хlаьта массанена дукхалезаенна да вай республика писателаша, художникаша, артисташа деш дола вlашагlкхетараш.

Миттa дукха ха йоацаш университета аргlанара занити йолаш хьоашалгlа баьхабар вай поэташ Ахматова Раиса, Яндиев Жамалдин, писатель Ошаев Халид. Республика писателий творчествах доклад йир Яндиев Жамалдина, тlакха ший керда стихаш йийшар. Гулбеннача дезча дехарах Къилбаседа Кавказе Советски lаьдал оттарах шийна дагадоагlар дийцар Ошаев Халида.

Цу сайрене шоай литературни произведенеш ешаш хилар Наурски района къона писателаш-дешархой Петров Александри Любько Любан.

Цу тайпара сакъердамe чакхдаьхар М. Ю. Лермонтова цlерагlча драмтеатра артисташа хинна вlашагlкхетар а. Районе бахкабар театра директор нох. Шаповаленко, артисташ Георгий Гладких, Борис Казанский, Виктор Ослобин. Шоай творчествах дьаьа дукха сакъердамe хlамаш дийцар цар. Цул тlехьагlа пхьайлча спектаклашкара сценаш а бlаргайтар цар гулбеннарашта. Цу тайпарча вlашагlкхетараша чlоагlа раьза хул нах.

Районни культура университета шефство лелаеш ба вай писателаши М. Ю. Лермонтова цlерагlча драматически театра артисташи. Цар дикка новкъостал ду университета балха. Занятешка эшаш йола материалаш lалашъе, кийтане тайп-тайпара хьехамаш ду.

Белгальиккха йоагlа университета юридически факультет. Укх шера чаре болх бе йолзеннаш из. Цунна керте латт района прокурор Лопенко Григорий Иванович. Университета ладуегlарашна хага а аьнна царна бакъахьа хетаж дола дешаш юкъедиххьа цо балха илана.

Массанена а хоза хетаж чакхьаьр дукха за йоацаш юридически течах хина хеттарий шолийн сайре. «Хулиганий тоганта кlалхара лаьтта доладиа» аьна ший а йолаш хинна тематически сайре. «Общественность — хулиганашна къоасам лоаттабеча» аха декии дийцар цига района прокурора Г. И. Лопенко, къамальи дир халкъа судахочо А. Сулимова, милице районни отдела начальника Г. И. Пузина, Калинина цlерагlча совхоза механизатора А. Джамалдинова, ПМК-4 бахкача Н. Волконас, кхычар, тlакха «Хулиганашта къахетам бац» аха кинофильм хьехтар.

Хlанз сийлахь-воккха писатель А. М. Горький ваь бlаь шу дузача юбилея кийчо еш ба университета членаш. А. М. Горький — «Революце дуlаккхайкадер» аха тематически сайре кийтъеш я литератури искусстваи факультет. Цига писателa творчествах дьаьа доклад ергьа Ахматова Раиса, Горький бlаргавайна цунца къамаьл дьача вай кхьаболча писателаша вlашагlкхетаргба къахьегамхой, писатела творчестваш хетаьь концерт оттадеш, кинофильм гойтаргба.

Цу тайпара тематически сайре хургьа В. И. Ленин ваьча денна хетаь а. Хlанзе а цунна кийчо е болабеннаб уж.

Е. САРАНЦЕВА.

МУТАЛИЕВ ЗАЙНДИН.

БОЧА ЦIИ

Са на вежа лекхача [illegible] юкъе,
Хезаш а доацача гаранй тата...
Хьамсарчи вай нанас агана юкъе
Лийнка из хоза йиш базан бац
лите.
Са кхийнаа толаме са [illegible]
мехка
Нанаьрига зlанариш хийцача
хана,
Октябре айаьча байракха михка
Са юрта гаргlата кхачача хана.
Кхуравха ма, нхехаш дар
Хеттане вахар,
Бlаьстарча зизаех тарлара денош.
Паргlато хаттаме хlама халаш
дахар.
Са юрта вай кхане заттlенца
енаш.
Набара со цунаш хьалхарчи юкъе

Лийкхача [illegible] цхьа цlи яр
хезаш.
Къахьеттача мукъьанца йохкар из
[illegible].
Аз из цlи шоьа на йар —
«Тха Ленин!» — ахаш.
Цу цlарца хоз сона Дьай-молла
уйлаш,
Нрахк кхо йиш яц цу цlарца
мара.
Цу цlарца [illegible] аз хаьаьа
[illegible]
Дьаьаш тlаш аьтторо [illegible]
яра.
Цу цlарца хийтр со [illegible]
тlаьхха.

Тарвала гlейртар са Моргагне
Панах.
Халкъа сий ларадеш цlа байраки
лекха
Хьалхайла [illegible] аз тоаме
хьаьха.
Нагахь из со лайа, оала цу
цlарца.
Коммунист хиннe сох баруча
тlаш тlа.
Ленинна... Цу цlарца дагахь сай
[illegible]
[illegible] дlа тlа.
[illegible], вертала [illegible]
[illegible] Хьамзат.

Къонабарий творчество

Нахч - Гlалгlайчон къоначча художникий произведеней выставка а республикански халкъа творчество Цlагlа хьайийлла. Выставке [illegible] профессиональнийчаре [illegible] са изобразительни искусство дукхаеза самодеятельни художникаш а бa. Укхаза да графика, скульптура, [illegible] а балхаш. Тайп - тайпара стиль, [illegible] [illegible] да [illegible] [illegible] оттадь балхаш.

В. БЕЛАЕВ.

ХАЙЧА ПАЙДАНЕ ДАР

ДАЬННА гаташ дукха лелахь хилча цхьа ший тайпара чlоагl а дале хий чу е из дуъаш хулл. Уж миттa хургдац нагахьа санна дика дитта а дитта тух кутесса дирдаьвя хила уж кхехкадойн. Цул тlехьагlа дикка хила тоха деза уж. Цу тайпарча гаташта аьнк из техача бакъахьа я.

Дазрел дийкк барзкъа горчица диттача дика хул. Цхьан велар хиx ахьа цела порошокаx дола горчица тоха деза. Хьахагlа кийлача хила коачо бoл хилалашна тоа а дакъхьее хьа-ксе пахаццa кагье а хела (вай дила тохача хьагапе) тlаккха мара кийчдахьа хих дlатоха йиш яш из. Из хий хикка хьа а lайта дlайха хий чудолча захна чу (е яхьаьча хlамах чу) lочудеттачул тlехьагlа саца а са, тохаш дитта деза барзкъа. Цуд тlехьагlа тхьоара вий пхон юхе диса горчица дlаькха а дlайхача хила lочу а тесса шоалагlа барзкъа дитта мегаргаь, геттара бlехдехнадале кхоагlа а.

Барзкъа дутта хий 40 — 45 градус дlовтай йолаш хила деза. Дитта йоттедьина дьяре барзкъа укусус чудетача хила техача хина хул. Хlайта вийа дар пашатыри спирт техача хила.

Кхеке кхийнхача хиле дитта барзкъа а дика цlенлу. Сана тоха дезаш. Геттара дика хул цу тайпарча хила йитта вина тракоташ (свитераш, жакеташ, ночанаш, кх. дl. а.). Из кхоталаш.

Пхьа-ахк литр хиле цхьа килограмм кхеж кхехкаю. Дитта а дитта 40 — 45 градусага йlовхал кхоачийташ шелдолийт хий. Хьекха а да деш дитта деза цу тайпара барзкъа. Хила тохе доза [illegible] а хий доьхьадалийта деза.

Ковртол кхийхача хила дитта зила барзкъа а дика хул. Цхьа килограмм ковртол дукха хий чу а дитта кхехкае еза. Цхьа литр пах из lаг сапах дакъа личаргаш тоха деза.

* * *

ЦХЬАВОЛЧА сага корта (месаш) сон хьаьна хиларна бела кхо-дитъ из мадахьлийте а юха а къаьйбале вlашагlа а летаж хул. Цуа бовгlа хlош а лу. Цукхьа кестхьаста била гlертаж хул цох шоай корта. Из ца дача бакъхьа да, хlана аьхна чaх сагиу. Кlира цхьа билача тоьам ба, бакъда ахьа мoлагlча тайпара а на булши шампунапа е хозачча санна биле беза. Хий чlоагlта дlайха хила а деза.

Била бьаьначул тlехьагlа столови укусус техача хила тоха беза (цхьа шеле хиx цхьа чахь lег укусус). Цхьа бима корта шоалагlа била да цlаlа кхаччахна йолче шеча хий теха оалeголов (ах-ах) е камфорни спирт хьехка деза кертах.

Сов бакъа корта 10 — 13 дийнахьа цхьа била мара беза, цхьа-юкъе ресейна е касторови аьттa я хьокхли. Корта йоачача сацина, шампунаца на билача бакъахьа ба. «Детскоее» аха сана да геттара дика.

Сага организмина «А» аха витамин ца тоьалга да корта сов бекъа хилара бахьан. Из витамин дукъача хlаманига дукхагlа хилийта еза. Нагахьа санна кертеш чач хьийн керта цlова чу а дуийтар юкъ-юкъе 5 — 10 процентиш серни маза хьекха еза. Хьалнача керта дела-дела 2 процентиш салицилови спирт хьекха деза.

ДЕШАРХОЙ ДОТТАГIАЛ

Шоай школерча берий доттагlалах довкхал де йиш йолаш ба Дубий - Юртарча школера октябряташ, пионераш, комсомольцаш.

Дукха ба школе дикен тlехдикен дешараш. Шоаш дика дешарал совгlа цар гlо-новкъостал ду дешарах тlехьабусарашта, кховрсаш лоаттабу мехъачарца, заршакхьа белaрашца.

Ер дешара шу долахеннача хана тlехьабуса дешархой дукхагlа гучабаьлар пхелагlча «В» а, алхагlача «В» д классашка. Ма да йиш йолаш гlулакх дацар. Тlаккха оарцагlбаьлар комсомольцаш. Цар шоашта новкъостала байдар пионераш а. Маккхетаршар лахьехаш хьалха доахар, цlагlа енна задани кхоачам шийта ю хьежар. Цул совгlа тlехьабусарашта тlачlоагlбир дикагlа дешараш.

«Шоллагlа чаргерть чакхьаьдача цу классашка цхьаьнкха а бе оценка йолаш бер дацар», — ахаш довкхал ду комсомольски организаце секретара Тесиев Зайн - lабус.

Хlана бераш сиходенна кийчо еш да Ленински денoшта, М. Горький ваь бlаь шу дузача цlейна. Цу лерача деношта хетаь дукхха сакъердаме мероприятеш дlадахьа лерхl дешархоша.

Бераша lилаьмате хоза хетаж lомаду Ленинах дола керда иллеш, е стихотворенеш еш.

Г. ХАМЗАТОВ.

ТОАДАР

14-ча марта араяьннача номере хьалхарча оагlо тlа цепатеха хиннача «Хьайбай продукташ дукхагlа» ахачa сводка тlа редакце бехкагlа гlалат нийсденнаx. Паччахьалкхенга хьайбай продукташ йохкара квартальни план Сунженски района 11 процент кхоачашьй аьнна латт. Хила деза 111 процент.

ХАОТТАМ

Тахан республикан гlаланаш Грозне [illegible] а йоацаш, кхуцалун [illegible] хургьа. Шелбузахьара гlувзкьа мух хьенхургба, 3 — 8 градус йlовхал хургья.

17-чa 18-чa марта кхуцалун [illegible] хургья, [illegible] [illegible] цхьайоача хана [illegible] хургья, цхьацанахьа дохк хургда, шелбузахьара цьаьарча аьагlа а хьенхеш, кхa тlаьхьа а хьаьхаш мух хургба. Буйсанна 2 — 7 градус шелал дийнахьа 3 — 8 градус йlовхал хургья.

Метеостанци.

Редактора заместитель А. А. МЯКИЕВ.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина урам, 11 (3-гlа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-36; редактора зам.—3-39-11; бехктаьа ма секретара—3-34-38; партийни вахаран, культуран, промышленностен отделий—3-42-30; кертa бохханаш письмой отделий—3-42-29.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-38; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-29.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революци проспект, 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ05060. Заказ № 1197.